

Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme

Dağ: Genel
14 Ocak 2019

Orijinal: İngilizce
Sadece İngilizce, Rusça ve
İspanyolca

Engelli Kişilerin Hakları Komitesi

Yirmi birinci oturum

11 Mart – 5 Nisan 2019

Geçici gündemin 7. Maddesi

**Sözleşmenin 35. Maddesi uyarınca
 tarafların sundukları raporların
 değerlendirilmesi**

Türkiye'nin ilk raporu ile ilgili sorular listesi

Ek

Türkiye'nin sorular listesine yanıtları *, **

[Alındığı tarih: 14 Ocak 2019]

* Mevcut belge biçimsel düzeltme yapılmaksızın yayınlanmaktadır.
** Eklere sekreteryaya dosyalarından ulaşılabilir.

Kısaltmalar listesi

AB	Avrupa Birliği
AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu
EHİS	BM Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi
ECHO	Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Birimi
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğu
EHK	Engelliler Hakkında Kanun No. 5378
EYHGM	Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğu
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
GSS	Genel Sağlık Sigortası
ICF	İşlevsellik, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması
İşKUR	Türkiye İş Kurumu
KAMİS	Kamu İnternet Siteleri
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
KYK	Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MTV	Motorlu Taşıtlar Vergisi
ÖSYM	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
RAM	Rehberlik ve Araştırma Merkezi
SB	Sağlık Bakanlığı
şÖNİM	şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri
SSPE	Subakut Sklerozan Panensefalit
SUT	Sağlık Uygulama Tebliği
SUY	Sosyal Uyum Yardımı
TAIEX	Teknik Destek ve Bilgi Değişim Mekanizması
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu No 5237
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitliği Kurumu
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TRSM	Toplum Ruh Sağlığı Merkezi
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TSİM	Temel Sağlık İstatistikleri Modülü
UAB	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı
UNAIDS	Birleşmiş Milletler HIV/AIDS Ortak Programı
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

UÖM	Ulusal Önleme Mekanizması
URSEP	Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi
WFP	Dünya Gıda Programı
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YSK	Yüksek Seçim Kurulu

A. Amaç ve genel yükümlülükler (Madde 1-4)

Soru 1

1. 2014 yılında Engelliler hakkında Kanun'un ilgili hükümlerinde yapılan değişiklikle, kanun EHİS ile getirilen yükümlülükler uygun şekilde revize edilmiştir. Bu sayede, kanunun amaç ve ilkeleri hak temelli bir yaklaşımla yeniden yapılandırılmış ve ek olarak "engelliliğe dayalı ayrımcılık, ayrımcılık türleri, makul düzenleme ve erişilebilirlik" dahil çeşitli terimler tanımlanmıştır. Ayrıca eksiklikleri ya da yetersizlikleri vurgulayan tıbbi engellilik tanımının kullanımı bırakılmış ve engelliliği bireylerin toplumsal çevre ile etkileşiminin bir parçası olarak ele alan tanım kabul edilmiştir. Ayrımcılık yasağı ayrı bir maddede düzenlenmiş ve eşitliği sağlamak üzere makul düzenleme tedbirlerini uygulama yükümlülüğü kabul edilmiştir. Buna ek olarak, değişiklikler engelli bireylerin toplumda bağımsız olarak diğer bireyler arasında yaşamalarını sağlamanın esas olduğunu ve dışlanmış bir yaşam biçimini sürdürmeye zorlanamayacaklarını belirtmektedir. Kanun aynı zamanda engelli bireylerin bireysel destek hizmetlerini de içeren toplum temelli desteğe erişimin sağlanmasını kabul etmektedir. Bunun yanı sıra, Milli Eğitim Temel Kanunu (Mad. 4) ve İş Kanunu'na (Mad. 5) eklenen yeni hükümlerle, eğitim ve istihdam alanlarında engelliliğe dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır. Bu açıdan, seminer ve yayın benzeri bilinç artırma etkinlikleri, araştırma yapılması ve göstergelerin oluşturulmasının yanı sıra engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele ve EHİS'in uygulanmasını yaygınlaştırma amaçlı yasama etkinlikleri benzeri yapısal etkinlikler AÇSHB tarafından yürütülmektedir.

2. Bunun yanı sıra, EHİS'in sektör düzeyinde ve genel olarak uygulanmasının iyileştirilmesi ve izlenmesi amacıyla UNDP ile işbirliği içinde EYHGM tarafından *EHİS'in Uygulanması ve İzlenmesi Kapasitesini Destekleme* Projesi (2013-2016) yürütülmüştür. Proje etkinlikleri kapsamında, ilgili tüm kamu kurumlarının bilincini artırmak üzere çeşitli etkinlikler düzenlenmiş ve istihdam, sağlık, eğitim, kültür ve turizm, spor, sömürü ve ihlale uğramama hakkı, siyasi ve toplumsal yaşama katılım alanlarında uygulanan hakların düzeyini belirlemeyi amaçlayan gösterge setleri geliştirilmiştir. Ek olarak, engelli bireylerin haklarının korunması ve iyileştirilmesini sağlamak üzere hukuki, kurumsal ve pratik gerekler konusunda EYHGM eşgüdümünde ortak bir zemin sağlanması amacıyla, Ulusal Engelli Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı için hazırlık çalışmaları STKlar dahil tüm tarafların işbirliği ve katılımı ile 2017'de başlamıştır. Hazırlık çalışmaları çerçevesinde, karşılaştırılabilir ve güvenilir engellilik istatistikleri hazırlamak ve engelli bireylerin mesleki eğitim ve istihdam açısından fırsatlarını güçlendirmek için stratejik amaç ve hedefler belirlenmiştir. Dahası, engelli bireyler ve yaşlılar için İçermeci ve hak temelli bir yaklaşımla hizmetlerin iyileştirilmesini amaçlayan bir Engelsiz Vizyon Belgesi hazırlama çabaları 2018 sonu itibarıyla başlamıştır.

Soru 2

3. Hak temelli yaklaşımın toplumun tüm düzeylerine ulaştırılması ve uygulamaların bu yönde ilerlemesi amacıyla, Türk Mevzuatı 2013'te yeniden gözden geçirilmiştir. 87 Kanun ve 9 kararnamede geçen "özürlü, kusurlu" ya da "sakat" benzeri terimler, "engelli bireyler" terimi ile değiştirilmiştir.

Soru 3

4. Engelliliğe dair sağlık kurulu raporları, Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik'te tanımlanan usule verilmektedir. Çoklu engelleri ya da rahatsızlıkları olan engelli bireylerin engellilik oranları toplanarak Balthazar Formülünün kullanılmasıyla bulunur. Aralık 2018 itibarıyla engelli sağlık kurulu raporları 381 yetkilendirilmiş hastane tarafından verilmektedir. Verilen raporlara yapılan itirazlar Aralık 2018 verilerine göre sayıları 71 olan hakem hastaneler tarafından değerlendirilmektedir. Engelli bireyler, bu türden bir sağlık raporu aldıktan sonra, 9 ayrı kamu hizmetinden (bakım yardımı, engelli aylığı, muhtaçlık aylığı, gelir vergisi indirimi, çeşitli vergilerde indirim/muafiyet, engelli kimlik kartı, özel eğitim yardımı, istihdam, maluliyet) yararlanabilir. Erişkinler için Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik ve Çocuklar için Özel Gereksinim Değerlendirmesi Yönetmeliği, vatandaşların mevcut ihtiyaç ve talepleri ışığında, engelliliğin tanımı, derecelendirmesi ve

---

sınıflandırılmasını gerektiren alanlarda ortak bir uygulama geliştirilmesi ve uluslararası sınıflandırma araçlarının yaygınlaştırılması amacıyla kaleme alınmıştır. Bu iki yönetmelikle ilgili çalışmalar kısa süre içinde tamamlanacaktır. Yetişkinler için yönetmeliğin hazırlanmasında, İşlevsel Bağımsızlık Ölçümü (Functional Independence Measure, FIM) kullanılmıştır. Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitsel değerlendirmesi ve tanısı MEB bünyesindeki Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) tarafından yapılmaktadır. Bireylerin RAMlara yönlendirilmesi okul çalışanları, ebeveynler ya da bakım merkezlerinde kalan bireyler için kurum çalışanları tarafından yapılmaktadır. Gerekliğinde eğitsel değerlendirmeler evlerde yapılabilir. Halihazırda kullanılmakta olan evrensel ölçüm araçlarının uyumlandırılması ve güncellenmesinin yanı sıra eğitim değerlendirmeleri ve tanı hizmetinin kalitesini yükseltmek için standardizasyon ve yerel ölçüm araçları geliştirilmektedir.

Soru 4

5. Engellilik meselesinin tüm politika alanlarında hak temelli bir yaklaşımla ele alınması ve engelli bireylerin karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanması Türkiye'deki engellilik politikasının temelini oluşturmaktadır. Engelli bireylerin, ailelerinin ve temsilci örgütlerinin görüşlerinin karar verme süreçleri ve hizmet sunumu sırasında dikkate alınmasının sağlanması EHK'nın genel ilkesi olarak tanımlanmıştır. Bu açıdan, engelli örgütleri politika geliştirmeye, AÇSHB'nin etkinliklerinin programlanması, uygulanması ve izlenmesine katılmaktadır.

B. Özel haklar (Mad. 5–30)

Eşitlik ve ayrımcılık yasağı (Mad. 5)

Soru 5 (a)

6. Halen hazırlanmakta olan Ulusal Engelli Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı ve Engelsiz Vizyon Belgesi, Türkiye'nin üst düzey politika belgeleri olarak, engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele konusunda önemli tedbirler öngörmektedir (Bkz. par.1-5).

Soru 5 (b)

7. Engellilik dahil her türlü temellendirmeye dayanılarak yapılan ayrımcılığa karşı mücadele amacıyla, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) 2016'da kurulmuştur ve kuruluş kanunu ayrımcılık türlerini "bir kişi lehinde/aleyhinde ayrımcılık yapma, ayrımcılık yapma üzerine talimat verme ya da bu tür talimatları yerine getirme, çoklu ayrımcılık, doğrudan/dolaylı ayrımcılık, işyerinde yıldırma, makul düzenleme tedbirlerinin uygulanmaması, taciz ve varsayılan temele dayalı ayrımcılık" olarak sıralamaktadır. Bunun yanı sıra, bu kanuna göre "eşit muamele ilkesine uyulması veya ayrımcılığın önlenmesi amacıyla idari ya da adli süreçleri başlatan yahut bu süreçlere katılan kişiler ile bunların temsilcilerinin, bu nedenle maruz kaldıkları olumsuz muameleler de ayrımcılık teşkil eder." Kanun, cinsiyet, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ya da siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hal, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılığı yasaklamaktadır. Ayrıca, "eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. Bu hüküm kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsar. ... Belirtilen hizmetlerin planlanması, sunulması ve denetlenmesinden sorumlu olan kişi ve kurumlar, farklı engelli grupların ihtiyaçlarını dikkate almakla ve makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlüdür." Buna ek olarak, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, mal edinme ve kiralama, siyasi ya da kamusal yaşama katılım ya da mesleki eğitim dahil istihdama katılım süreçlerinde ayrımcılığa uğradıkları iddiasıyla TİHEK'e başvurabilir. Vesayet ya da koruma altında olan çocuklar da kuruma başvuru sunabilir. Başvuru sahiplerinin kimlikleri talep üzerine açıklanmaz. TİHEK bin Türk lirasından on beş bin Türk lirasına kadar idari para

---

cezası uygulayabilir. Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), ayrımcılık iddiasıyla başvurulabilen diğer bir şikayet mekanizmasıdır. Başvuru üzerine, KDK kamu kurumlarına ayrımcılık içeren her türlü eylem/işlem/tutum ve davranışları nedeniyle hukuki uyarıda veya tavsiyede bulunur. Başvurular, ulusal ve uluslararası mevzuat ile yargılama usullerine uygun şekilde değerlendirilir ve ardından kararlar yıllık raporlar yoluyla TBMM'ye sunulur. Bireyler için uygulanan idari usullere ek olarak, KDK yasa değişiklikler benzeri konularda yapısal önerilerde bulunur. Başvurular talep üzerine gizli tutulur. KDK, çıkardığı yıllık raporları, özel raporları, her türlü basılı yayınının yanı sıra engellilik temelinde ayrımcılığa neden olduğu tespit edilen idari eylem/işlem/tutum ve davranışlar üzerine kararları ile bilinç artırma görevini de yerine getirir.

Soru 5 (c)

8. Yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla 2013'te Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası koruma, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici koruma için geçerlidir. Kanun kapsamında, engelli başvuru sahipleri ve uluslararası koruma statüsü sahibi engelli bireyler özel ihtiyaç sahibi kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu kanunun uygulanmasına ilişkin 2016'da yayınlanan Yönetmelik uyarınca, öncelikle başvuru yapan kişinin özel ihtiyaçları özel ihtiyaç sahibi kişilere sunulan hizmetlerden yararlanabilmelerini sağlamak için belirlenir. Uluslararası koruma işlemlerinin herhangi bir aşamasında özel ihtiyaç sahibi olduğu anlaşılanlara tüm iş ve işlemlerde öncelik tanınır, gerekli her türlü kolaylık gösterilir ve durumları kayıt altına alınır. Son verilere göre, 24.305 yabancıda 26.919 engel tespit edilmiştir. Bunların arasında fiziksel/ruhsal/nörolojik/fizyolojik engeller ve kronik hastalıklar yer almaktadır. Türkiye'de ikamet izinlerinin olması halinde, bakıma ihtiyaç duyan yabancı uyruklular 2010'da çıkarılan Özürlülerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine dair Yönetmelik çerçevesinde Türk vatandaşları için sunulan tüm hizmetlerden yararlanabilir. Bu bağlamda, engelli 1 Moldovalı, 1 Pakistanlı, 26 Suriyeli, 8 Afgan, 3 Iraklı ve 2 İranlı'nın oluşturduğu toplam 42 yabancı uyruklu kişi Türkiye'deki hizmetlerden yararlanmıştır.

Soru 6

9. Resmi İstatistik Programı çerçevesinde, Türkiye'deki Cumhuriyet savcılıkları ve ceza mahkemelerine dair istatistikler UYAP kayıtlarına dayalı Adli Sicil Veri Tabanından alınmaktadır ve bu istatistikler TCK veya diğer kanunların ilgili maddeleri doğrultusunda verilen mahkeme kararları ve suç türleri ile ilgili istatistikleri kapsamaktadır. Sonuç olarak, engelliliğe göre ayrıştırılmış istatistikler sunulmamaktadır.

Engelli kadınlar (Mad. 6)

Soru 7

10. AÇSHB eşgüdümünde ilgili tüm taraflarca hazırlanmış olan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı (2018-2023), engelli kadınlar için destekli bir istihdama katılım modeli geliştirilmesini öngörmektedir. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020), engelli kadınlar ve çocukların şiddet, suiistimal, ihmal, kötü muamele veya sömürüye karşı daha açık durumda olduklarının altını çizmektedir. Bu konu hakkında, eylem planı toplumun ya da kamu görevlilerinin bilincini yükseltmeyi amaçlayan etkinliklerin engelli bireylerin haklarına dair bilgi de içermesi gerektiğini; hazırlanacak materyallerin görece savunmasız kadınların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde olmasını; kamu hizmetleri ve sorumlu kurumlarının (engelli kadınlar, mülteciler, göçmenler vb. için Alo 183 telefon hattına erişim gibi konularda), şiddet mağduru, tanığı ya da faili çocuklar için planlanan özel terapi ve rehabilitasyon programlarının engelli bireyler ya da mülteciler benzeri bazı savunmasız grupların durumunu dikkate alması gerektiğini belirtmektedir.

11. Kadın hakları alanındaki şikayet mekanizmasının izlenmesinin etkili biçimde yerine getirilmesini sağlamak üzere, KDK tarafından kadın çalışmaları araştırma ve uygulama merkezleri işbirliği ve kadın hakları alanında çalışan STKlar, üniversiteler ve baroların katılımıyla 2017 yılında Kadın Hakları ve Ombudsmanlık Çalıştayı düzenlenmiştir. Çalıştayda engelli kadınların hakları dahil kadın hakları ele alındı; mevcut durum ve şiddet mağdurlarına destek hizmetleri benzeri alanda atılması gereken adımlar değerlendirildi. Bunun yanı sıra, KDK tarafından 2017'de düzenlenen Kadın Hakları ve Ombudsmanlık Çalıştayı'nda TBMM Kadın Erkek Fırsat eşitliği Komisyonu'nun ve kadın hakları alanında çalışan STKların katılımıyla engelli kadınların sorunları da ele alındı.

Engelli çocuklar (Mad. 7)

Soru 8 (a)

12. Çocuk Koruma Kanunu, fiziksel, zihinsel, ahlaki, sosyal ya da duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru olan çocukların korunmasına yönelik olarak danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alınmasını sağlamaktadır. Bu açıdan, AÇSHB korunmaya ihtiyacı olan çocukların bakım kurumları yerine kendi evlerinde bakılmalarını sağlamayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda, engelli 670 çocuk (30'u 0-3 yaşlarında, 41'i 4-5 yaşlarında, 216'sı 6-9 yaşlarında, 252'si 10-14 yaşlarında, 103'ü 15-18 yaşlarında ve 28'i 19 yaş üstünde) koruyucu aile ile yaşamakta ve 10'u ise evlat edinme yoluyla ailelerle yaşamaya başlamıştır. Engelli çocuklara çeşitli mali yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlardan biri, 18 yaşın altındaki küçüklerin akrabalarına verilen bir ödemedir ve bundan en az %40 oranında engeli bulunan çocuğu olan muhtaç aileler yararlanmaktadır. Ölçütleri karşılayabildikleri süre boyunca, bu programdan yararlananlara düzenli olarak asgari ücretin ¼'ü kadar bir aylık ödenmektedir (bu tutar 2018 Temmuz-Aralık dönemi için 433,68 TL idi). Bu nakdi yardım program çerçevesinde, 2017'de 94.268 kişi için 366,63 milyon TL ödeme yapılmıştır. Ekim 2018 itibarıyla, 89.752 kişiye yapılan ödeme 278,19 milyon TL olmuştur. Diğer bir sosyal yardım programı evde bakım yardımudur. Bu programdan yararlananlara düzenli olarak asgari ücretin 3/4'ü kadar bir aylık ödenmektedir (bu tutar 2018 Temmuz-Aralık dönemi için 1179,40 TL idi). Ekim 2018 itibarıyla, 18 yaş altında engelli çocukların (engelli 68.999 oğlan ve 48.058 kız çocuğu) bakımını üstlenen 117.057 kişi bu programdan yararlanmıştır. Başka bir yardım programı ise engelli öğrencilerin okullara ücretsiz olarak taşınmasıdır.

13. 2017'de, 295 milyon TL tahsis edilmiş ve 94.082 engelli öğrencinin ücretsiz taşınması için kullanılmıştır. Buna ek olarak, engelli bireylerin gıda, barınma, yakacak ve eğitim malzemeleri yardımlarından öncelikli olarak yararlanabildikleri bazı dönemsel yardımlar bulunmaktadır.

Soru 8 (b)

14. 12.-13. Paragraflarda belirtilen tedbirlere ek olarak, 18 yaş altındaki çocukların refahının artırılması için SSPE (Subakut Sklerozan Panensefalit) hastaları için Ocak 2018'de başlatılan özel nakdi yardım programı bulunmaktadır. Ekim 2018 itibarıyla, toplam 1,6 milyon TL 231 yararlanıcıya bu program kapsamında ödenmiştir. Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili olarak, 18 yaşın altındaki çocuklar, 12.-13. paragraflarda belirtildiği üzere, doğrudan Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamına alınmıştır ve bu kişiler için sağlık sigortası primleri AÇHSB tarafından karşılanmaktadır.

Soru 8 (c)

15. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için bakım hizmetleri sosyal hizmet kurumlarında verilmektedir, ağır fiziksel/zihinsel ya da psikolojik engelleri olan çocuklar ise engelliler için bakım merkezlerinde bakım hizmetlerini almaktadır. Engelli çocuklar dahil, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sağlanan hizmetlerin iyileştirilmesi amacıyla, 2018'de AÇSHB çalışanları ve uluslararası kuruluşlardan uzmanların katılımıyla Koruma Altındaki Çocuklar için Entegre Bakım Sistemi ve Bakım Hizmetleri Çalıştayı düzenlemiştir. Sorumlu taraflarca Çocuk Koruma Kanunu'nun etkili olarak uygulanması için Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi (2014-2019) yayınlanmıştır. Çocuk koruma hizmetlerinde

---

birincil amaç önleyici tedbirlerin alınması ve kurumlar arasında işbirliğinin sağlanmasıdır. Bu amaçla, çocuk koruma sisteminin etkili olarak uygulanmasını sağlamak üzere çocukların korunması için verilecek hizmetlerden sorumlu il ve ilçe koordinasyon birimleri kurulmuştur. Buna ek olarak, AÇSHB'nin 7/24 çalışan 183 Sosyal Destek Hattına gelen bildirimler ile kolluk kuvvetleri ya da Cumhuriyet savcılıkları yoluyla bakanlığa sunulan raporlar acil olarak incelenmektedir. Ardından, mağdur çocuk ve ailesi ile görüşülerek ayrıntılı bir sosyal çevre analizi yapılmaktadır. Durumun değerlendirilmesinin ardından gerekli koruyucu ve destekleyici tedbirler alınmakta ve çocuk mahkeme tarafından kararlaştırılan tedbirler çerçevesinde desteklenmektedir. Ayrıca, KDK kurumlar hakkındaki şikayetlerini dile getirebilmeleri için engelli çocuklar dahil tüm çocukların kullanabileceği bir web sayfası hazırlanmış ve yayınlanmıştır.

Bilinç Artırma (Mad. 8)

Soru 9

16. KDK Strateji Belgesi'nde (2017-2021) belirtildiği üzere kadın, çocuk ve engelli bireylerin haklarının geliştirilmesine yönelik bilinç artırılması amacıyla, bir iletişim stratejisinin hazırlanması planlanmıştır. Engelli hakları 2013'ten bu yana çeşitli ülkelerin ombudsmanlık kurumlarının temsilcileri, diğer ülkelerin temsilcileri, uluslararası kuruluşlar ve idari kurumların yöneticilerinin katılımıyla KDK tarafından düzenlenen Uluslararası Ombudsmanlık Sempozyumları'nda ele alınmaktadır. 2018 Sempozyumu kapsamında, engelli mültecilerin sorunları tartışılmıştır. Bunun yanı sıra, KDK 2015'ten bu yana her yıl Uluslararası Engelli Bireyler Gününde bilgilendirici spot filmler yoluyla engelli bireylerin hakları ile ilgili kararlarını ve etkinliklerini kamuoyuna duyurmaktadır.

17. 2016-2019 Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan Bireylere Yönelik Eylem Planı'nda yer alan bilinç artırma etkinliklerine dair eylem maddesi uyarınca, AÇSHB 81 ilde toplam 4362 katılımcıya (profesyoneller, aileler, üniversite öğrencileri) eğitimler vermiştir. Ayrıca, Otizm Eylem Planı İzleme ve Değerlendirme İl Kurullarının üyeleri ile bilgilendirme toplantıları yapılmış ve AÇSHB bünyesindeki kuruluşlarla özel kreşlerde istihdam edilen profesyonellere eğitimler verilmiştir. Aynı eylem kalemı içinde, yerel TV kanallarında OSD hakkında bilgilendirici programlar yayınlanmış ve Bakanlık web sitesinde özel bir sayfa yayınlanmıştır. OSB, Aile Bilgi Rehberi, OSB olan bireylerle etkileşime geçen Eğitimciler, Aileler ve Bakım Personeli için Eğitim Setleri benzeri çeşitli yayınlar basılmış ve dağıtılmıştır. Buna ek olarak, Fark Et, Kabul Et, Bizimle Yürü sloganıyla Nisan 2018'de başlatılan kampanya ile, bilinç artırma etkinlikleri (spot filmlerin yayınlanması, bilinçlendirme yürüyüşlerinin düzenlenmesi ve mavi aydınlatma kullanılması benzeri) 81 ilde yürütülmüştür.

18. UNICEF ile işbirliği içinde yürütülen *Bir Sen Daha Var* başlıklı iletişim kampanyası kapsamında, web sayfası (<https://birsendahavar.aile.gov.tr/en>) hazırlanması, spot filmlerin yayınlanması, broşürlerin hazırlanması, sloganların bulunması benzeri çeşitli bilinç artırma etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Proje etkinliklerinin bir parçası olarak, Engelli Çocuklar ve Toplum arasında Sosyal Mesafe Anketi çalışması 44 ilden 4465 katılımcı ile yapılmıştır. Daha sonra bu anket çalışmasının bulguları yayınlanmıştır.

19. AÇSHB ve Kültür Bakanlığı işbirliği ile *Farkında Mısınız?* Başlıklı kısa film yarışması 2016'da disleksi, 2017'de ise OSB teması ile düzenlenmiştir. Benzer şekilde, OSB, disleksi ve Down sendromu hakkında spot filmler hazırlanmış ve yayınlanmıştır.

20. Engelli bireyler dahil, dezavantajlı çocuk ve gençlerin toplumsal yoksunluklarını ele almak üzere Çocuklar ve Gençler için Sosyal Koruma ve Destek Programı ilgili taraflarla işbirliği içinde İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu program kapsamında, sosyal ve kültürel etkinlikleri içeren projeler İl Emniyet Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

Erişilebilirlik (Mad. 9)

Soru 10 (a)

21. 6353 sayılı Kanunun uygulanmasını sağlamak üzere alınan tedbirler çerçevesinde, 2013'te Araçların İmal, Tadil ve Montajı Hakkında Yönetmelikte araçların erişilebilir hale getirilmesini kolaylaştıracak bir revizyon yapıldı. Bu bağlamda, EHK'da 2014'te yapılan değişiklikler; şehirler arası taşımacılık, servis ve turist araçlarının erişilebilirliğinin yanı sıra binaların ve enformasyon ve iletişim teknolojisinin erişilebilirliğini sağlamak üzere düzenlemeler yapan hükümler getirdi. Ek olarak, şehirlerarası yol taşımacılığı hizmeti sunanlar, seyahat acentaları, karayolu servis istasyonları ve terminal işletmecileri, servis taşımacıları, şehirlerarası deniz taşımacılığı ve kıyı tesis işletmecileri, demiryolu tren işletmecileri, havayolu taşımacıları ve terminal işletmecilerinin de erişilebilirlikle ilgili yükümlülüklerini belirlemek için 2017'de bir yönetmelik çıkarıldı. Kentler için inşaat kriterlerini belirleyen yönetmelik 2017 yılında gözden geçirildi ve erişilebilirlik standartlarında yer alan teknik kriterler ayrıntılarıyla belirtildi. Erişilebilirlik amacıyla yapılan harcamaları izlemek için özel bir bütçe kodu belirlendi. Bu kod ilk defa 2018 bütçesi hazırlık çalışmaları kapsamında kamu kurum ve kuruluşları tarafından kullanıldı. Erişilebilirlik düzenlemelerinin uygun şekilde yapılmasını sağlamak üzere, AÇSHB yıllık olarak bakanlıklara ve ilgili diğer kuruluşlara bütçe hazırlama döneminde erişilebilirlik ödeneğinin eklenmesi için bir hatırlatma yazısı göndermektedir. 2017'de çocukların erişilebilirlik ihtiyaçlarının karşılanması için standartları belirlemek üzere AB finansmanı ile bir evrensel tasarım uzmanı ile işbirliğinde Çocuklar için Erişilebilirlik Rehberi hazırlanmıştır. Alışveriş merkezi otoparklarında engelli bireylere ayrılan park yerlerinin diğer sürücüler tarafından kullanılmasını ve kural ihlali yapanlara hakkında cezai müeyyide uygulanmasını sağlamak üzere, EGM 2017'de talimat göndermiştir. İyi uygulama örneklerini yaygınlaştırmak üzere yapılan çalışmalar kapsamında uygulanan Erişilebilirlik Destek Projeleri ile 2014'te 81 devlet okulu, 2015'te 38 kamu kurumu ve 2016'da engellilik için sağlık kurulu raporu vermek üzere yetkilendirilmiş 35 hastane erişilebilirlik düzenlemeleri için pilot alan olarak seçilmiştir ve sırasıyla ilgili yıllarda bu yerlere 5.405.000 TL, 7.758.000 TL ve 4.430.000 TL tutarında ödenek aktarılmıştır. Erişilebilirlik düzenlemelerinin etkili olarak uygulanması ve yaygınlaştırılması amacıyla, kamu kurumları ve yerel yönetimlerde üniversite ve STKların katılımıyla toplantılar düzenlenmiştir. 2014'te yürütülen *Türkiye'de Engelliler için Erişilebilirlik Algısı* projesinin tamamlanmasının ardından, toplum bilincinin artırılması için erişilebilirlik hakkında toplam 601.000 broşür dağıtılmıştır. Ayrıca, AÇSHB yerel yönetimler ve kamu kurumlarında çalışan profesyoneller için erişilebilirlik hakkında yüz yüze ve çevrim içi uzaktan öğretim programları düzenlenmektedir. Bu kapsamda, 2013-2018 döneminde yaklaşık 5000 profesyonel eğitim almıştır.

22. Üniversitelerde erişilebilirlik hakkında bilincin artırılması ve uygulamanın ülke çapına yayılması amacıyla, 183 üniversite temsilcisinin katıldığı bölgesel düzeyde Erişilebilir Üniversiteler başlıklı 5 seminer düzenlenmiştir. Açık alan ve binaların erişilebilirlik durumunu belirleme konusunda eğitim vermek amacıyla filmler hazırlanmış ve web sitesi üzerinden yayınlanmıştır. Bunun dışında, *Türkiye'de Yolcu Taşımacılığı Erişilebilirliği* (2017-2018) başlıklı IPA projesi UAB tarafından yürütülmüştür. Bu proje kapsamında, farklı ulaşım türleri için 5 çalışma grubu oluşturulmuş ve idari denetimden sorumlu Yürütme Kurulu ve Danışma Kurulu da bu gruplarda temsil edilmiştir. Proje erişilebilir yolcu taşımacılığı için bir platform kurulmasını ve bu platform yoluyla UAB'nin Teknik ve kurumsal kapasitesini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bir kısmı halen devam eden proje etkinlikleri arasında erişilebilirlik hakkında bir ulusal eylem planı ve strateji belgesinin hazırlanması, pilot projelerin uygulanması, eğitimcilerin eğitimi, iletişim kampanyaları ile bilinç artırma çalışmaları yer almaktadır. 2012'de BTK eşgüdümünde aralarında STKların da bulunduğu ilgili tarafların katılımıyla hazırlanan Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Engelsiz Erişim belgesi içindeki tavsiyeler uyarınca, mobil operatörler 2012-2014 arasında başta görme ve işitme engelli aboneler için olmak üzere, indirimli hizmet sunumu ve erişilebilirliğin sağlanması için bazı uygulamaları kullanmaya başladı. Bunlara ek olarak, abonelik sözleşmeleri ve faturalar talep halinde engelli tüketicilere ücretsiz olarak Braille alfabesiyle ya da işitsel formatta verilmektedir. Bu hizmet, aynı zamanda 2017'de çıkarılan

---

Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin Tüketici Hakları Yönetmeliği ile de zorunlu kılınmaktadır. Sosyal açıdan Desteklenmesi Gereken Kesimlere Yönelik Düzenlemeler konulu karar ise 2018’de Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından yayınlanmıştır. Bu düzenleme, engelli bireylerin elektronik iletişim hizmetlerinden ek %25 indirim ile yararlanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Karar ayrıca 2019’da yazılı ve görsel iletişim merkezlerinin açılmasını, engelli abonelere çağrı merkezlerine yaptıkları aramalarda öncelik verilmesini, operatörlerin erişilebilir bayiler hakkında bilgi vermesini ve engelli bireylerin ihtiyaçları dikkate alan akıllı telefon uygulamalarının kullanılmasını öngörmektedir. 2016’da yayınlanan bir genelge ile, erişilebilirlik denetimleri için kullanılan kontrol listeleri gözden geçirilmiş ve 11 formda toplam 1771 soru değiştirilmiştir. 2017’de, idari cezaların uygulanması hakkında genelge yayınlanmıştır.

Soru 10 (b)

23. Denetim öncelikleri her yıl yayınlanan genelgeler ile belirlenmektedir. Bu kapsamda yürütülen denetimler sonucunda Haziran 2018 itibarıyla 58 idari ceza kesilmiştir. Ayrıca, erişilebilirliğe dair iyi uygulamaların yaygınlaştırılması amacıyla, erişilebilirlik kriterlerine uygunlukları tespit edilen binalar, açık alanlar ve kamu taşımacılığı araçlarına sertifika verilmiştir.

Soru 10 (c)

24. 10. Kalkınma Planı (2014-2018) ve Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018) doğrultusunda, kamu hizmetlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla 2016’da Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı (2016-2019) hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Bu bağlamda, e-devlet hizmetlerinde tüm dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının dikkate alınması için iyileştirmeler yapılması planlanmıştır. Bu amaçla, 2017’de ihtiyaç ve beklentilerin belirlenmesi ve e-devlet hizmetlerinin buna uygun erişilebilirliğinin sağlanması için STKlar dahil ilgili tarafların katılımıyla bir çalıştay yapılmıştır.

Soru 10 (d)

25. Sağlık Bakanlığı Sağlık Kurumlarında Özürlü Bireyler için Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Rehberi uyarınca hazırlanmış olan Sağlık Tesisleri için Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formları (166 parametre) TSİM tarafından doldurulmaktadır. Girilen verilen ayrıca belirli aralıklarla TSİM web ara yüzü üzerinden izlenmektedir. Buna göre, Sağlık Bakanlığı’na bağlı sağlık tesislerinde toplam erişilebilirlik düzeyi Eylül 2018 itibarıyla %72 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca aile hekimleri için unvan sınıflandırmasında A Grubu kriterleri arasına erişilebilirlik koşulu da eklenmiştir.

26. Hasta hakları ve uygulamaları açısından, rehberler, broşürler ve aydınlatılmış onam formları Braille olarak basılmış devlet sağlık kurumlarına 2014 yılında gönderilmiştir. Devletin sağlık kurumlarında istihdam edilen personel için işaret dili eğitimleri devam etmektedir. Halihazırda sağlık kurumlarında işaret dili kullanabilen 2600 personel bulunmaktadır.

Yaşam Hakkı (Mad. 10)

Soru 11

27. 6248 sayılı kanun uyarınca, ihtiyaç duyulduğunda şiddet mağduru olan engelli kadınlar için alınması gereken koruyucu tedbirler ŞÖNİMLer tarafından izlenmektedir. Ardından, engellilik oranı %40’tan az engelli kadınlar AÇSHB ile ilişkili kadın konukevlerine yerleştirilmektedir. Ancak zihinsel ya da psikolojik engellilik oranı %40’tan fazla olan kadınlar ile öz bakım ihtiyaçlarını kendileri yerine getiremeyen fiziksel engelli kadınlar Bakanlık ile ilişkili engelli bakım merkezlerine yerleştirilmektedir. Ayrıca, eski kamu binalarının erişilebilirlik için tadilat görememesi ya da kiralık binalardaki kadın konuk evlerinin erişilebilirliğinin mülk sahipleri tarafından sağlanması gibi nedenlerle, ildeki kadın konuk evlerinden birinin (birden fazla ise) ya da konukevinin bir kısmının erişilebilir hale getirilmesi söz konusudur.

Risk durumları ve insani bakımdan acil durumlar (Mad. 11)

Soru 12

28. Engellilik ve Risk Yönetimi Dakka Konferansı, Türkiye'deki risk durumları ve insani bakımdan acil durumlar ile ilgili çalışmalarda referans olarak alınmaktadır. 2015 yılına kadar konu hakkında hizmet içi eğitimler düzenlemiş olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) engelli bireyler için afet önleme eğitimlerinin yöntemi ve içeriği konusunda ilgili kamu kurumları, akademisyenler, engelli örgütleri, engelli bireyler ve aileleri ile işbirliği içinde çalışmaktadır. 2016'da Dakka Konferansı sonuçları uyarınca AFAD çalışanları tarafından gönüllü bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon, öncelikle AFAD web sitesinin Teknik altyapısının Web İçeriği Erişilebilirlik Rehber İlkeleri standartlarına uyacak şekilde engelli dostu hale getirilmesini sağlamıştır. Ancak yeni girilen veriler için bazı güncellemeler henüz yapılmamıştır. 2016'da yürütülen Afete Hazır Türkiye kampanyası kapsamında, engelliliğe dair bilincin artırılması için bir video hazırlanmış ve yayınlanmıştır. (<https://www.youtube.com/watch?v=3wKZ5DccoJU>). Buna ek olarak, afete hazırlık ile ilgili başka bir video işaret dilinde yayınlanmıştır. (<https://www.youtube.com/watch?v=ivv48gleCS0>). Türkiye'nin dönem başkanlığında 2017'de İstanbul'da düzenlenen Avrupa Afet Risk Azaltma Forumu (Europe Disaster Risk Reduction Forum, EFDR) engelli bireylere erişilebilir olarak tasarlanmış ve katılımcılar için uluslararası işaret diline çeviri sağlanmıştır. Buna ek olarak, etkinliğin web sayfası (<http://www.efdrturkey.org/>) engelli dostu bir formatta yayınlanmıştır. Önceden yapılan çalıştaylarda elde edilen bilgi ve deneyim ile hazırlanan Depremden Sonra İlk 72 Saat ve Bireyler ve Aileler için Afet Farkındalık Eğitimi başlıklı kitapçıklar Braille alfabesiyle basılmış ve ilgili STKlar ile paylaşılmıştır. AFAD bu kitapçıkların işitsel formatta yaygınlaştırılmasını da planlamaktadır. AFAD eğitim merkezindeki işaret dili eğitimine 4 eğitimci katılmıştır ve işaret dili eğitimlerinin illerde de verilmesi planlanmaktadır.

Yasa önünde eşit tanınma (Mad. 12)

Soru 13

29. AÇSHB bünyesindeki kurumlarda kalan engelli bireylerin velayet altına alınmalarında yaşanan sorunların belirlenmesi ve çözülmesi amacıyla 2016'da AB finansmanı ile yürütülen bir çalışma kapsamında, sıkça sorulan soruları kapsayan bir rehber kitap taslağı ve iyi uygulama örneklerine dair bir rapor hazırlanmıştır. Ekim 2018 itibarıyla, bakanlık bünyesinde kalan velayet ya da vesayet altındaki engelli birey sayısı 612, Bakanlık tarafından denetlenen özel bakım merkezlerinde kalan velayet ya da vesayet altındaki zihinsel/psikolojik engelli birey sayısı 13.872'dir.

30. Buna ek olarak, mahkemeler 2016'da 615 kişi için veli ya da vasi tayin etmeye kararı vermiştir; bunların 37'si zihinsel hastalık ya da zayıflık nedeniyle talep üzerine verilmiştir. Bu sayı 2017'de 54'ü talep üzerine olmak üzere 794'e çıkmış, 2018'de ise 34'ü talep üzerine olmak üzere 455'e inmiştir. 2015'te, Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi Derneği (RUSHAK) ve KDK tarafından ortak bir toplantı düzenlenmiştir. İrlanda, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Kosova ve Sırbistan'dan STK temsilcileri BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin (EHİS) 12. Maddesi ve Komite'nin yorumları çerçevesinde iyi uygulama örneklerini analiz etmiştir. Toplantıda bu paradigma değişikliğinde kamu denetçiliği kurumlarının rolü tartışılmıştır. Toplantıda aynı zamanda engelli bireyler için mevcut tıbbi yaklaşımdan hak temelli yaklaşıma geçiş ve bu paradigma değişikliğinde kamu denetçiliği kurumlarının rolüne odaklanılmıştır.

Adalet erişim (Mad. 13)

Soru 14

31. 2014'te EGM tarafından yürütülen *Yerinde Hizmet Sağlama Projesi*, şikayetçi, mağdur ya da ihbar edenlerin talebiyle gerekli tüm iş ve işlemlerin olay yerinde yapılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Projenin etkili ve uygun şekilde uygulanması için, polis merkezlerine ifade almak için kullanılacak 1775 mobil set dağıtılmıştır. Halihazırda projenin bu kısmı için verilen eğitimler devam etmektedir. 2015, 2016 ve 2018'de, toplam 3.051

personel eğitilmiştir. 2014-2018 arasında eğitimlere katılan sayısı; 3.492'si engelli 391.260 erkek, 2.823'ü engelli 190.761 kadın toplamda 6.315'i engelli 582.021 kişidir. Ayrıca, engelli bireylere iş ve işlemlerde öncelik verilmektedir. İşitme engellilerin güvenlik hizmetlerine erişebilmesi için 2017'de EGM hizmet içi eğitimleri kapsamında 95 güvenlik görevlisi Türkçe işaret dili eğitimlerine katılmıştır. Buna ek olarak, polis akademisi 2011'den bu yana Türkçe işaret dili ve işitme engeli bulunan bireylerle iletişim üzerine toplam 9 eğitim düzenlemiştir.

Kişi özgürlüğü ve güvenliği (Mad. 14)

Soru 15

32. Türkiye'de zihinsel ve psiko-sosyal engeli bulunan bireylere çeşitli kurumlar hizmet vermektedir. Bu konuda, Bölgesel Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastaneleri, genel hastanelerde yatan hastalar için psikiyatri birimleri, engelli bireyler için bakım merkezleri benzeri yatılı kurumların yanı sıra Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri (TRSMler) toplum temelli ruh sağlığı modeli çerçevesinde hizmet sunmaktadır. Ekim 2018 itibarıyla, toplam 3761 yatak kapasiteli 9 bölgesel ruh ve sinir hastalıkları hastanesi bulunmaktadır. (Bkz. Tablo 1.a).

33. Genel hastanelerdeki (kamu, özel ve üniversite) psikiyatri servislerinde yatak sayısı 2013'te 8.456 iken 2018'de 9.168'e çıkmıştır. Aynı yıllarda muayene sayısı sırasıyla 9.500'den 10.200'e çıkmış olsa da, yatan hasta sayısı ve hastanede kalış süreleri azalmıştır (Bkz. Tablo 1.b). Ekim 2018 itibarıyla, AÇSHB bünyesinde 97 barınma tesisi, 7 gündüz bakım merkezi, 142 Umut Evi ve 220 özel bakım merkezi olmak üzere toplam 466 kurum bulunmaktadır. UÖM misyonu kapsamında, TİHEK yukarıda belirtilen kurumlara bildirimli ya da bildirimsiz olarak izleme ziyaretleri gerçekleştirebilir. Yukarıda bahsi geçen kuruluşlar aynı zamanda KDK'nın yetki alanında bulunmaktadır ve talep üzerine KDK tarafından denetime tabi tutulabilir.

İşkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalmama (Mad. 15)

Soru 16 (a)

34. Şubat 2018'de TBMM'de düzenlenen Kadın ve Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı raporu kamuoyu ile paylaşılmıştır. Sonrasında KDK özel bir raporlama süreci başlatmıştır. AÇSHB bünyesindeki kadın sığınma evlerinde herhangi bir kötü muameleyi engellemek için kapalı ortak alanlar ve dış mekanlar takip kameraları ile kaydedilmektedir. Kamu görevlilerinin kadına yönelik şiddetin önlenmesi yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde, suçlulara karşı TCK'nın ilgili hükümleri uygulanmaktadır.

Soru 16 (b)

35. İşkence ve kötü muamele hakkındaki soruşturmaların etkililiğini artırmak için Adalet Bakanlığı tarafından 2015'te 158 sayılı Genelge imzalanmıştır. Genelge, Price/Birleşik Krallık davası kararı dahil çeşitli AİHM kararlarına göndermede bulunmakta ve böylece durumu açıklığa kavuşturarak adil yargılanma hakkı ve diğer evrensel hakların korunması, insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve işkence ve kötü muamele benzeri uygulamalardan kaçınılması benzeri konularda bilinç artırma için tedbirler alınmasını önermektedir. Mahkeme kararı uyarınca rehabilitasyon ve/veya tedaviye yönlendirilen küçük ya da yetişkin mağdurlar önce birinci basamak sağlık kuruluşlarındaki uzmanlar tarafından değerlendirilmekte ve ardından müdahalenin gerekli görüldüğü kişiler ikinci/üçüncü basamak sağlık kuruluşlarına yönlendirilmektedir. Ayrıca şiddet mağduru olarak kadın sığınma evlerinde kalan kadınlar için hizmetler arasında rehberlik; danışmanlık; tıbbi, psikolojik, sosyal ve hukuki destek ve danışmanlık ile uygun meslek kurslarına yönlendirilme benzeri diğer hizmetler yer almaktadır.

Soru 16 (c)

36. Adalet sisteminde ceza infaz kurumlarının ve mevcut yapı stokunun erişilebilirlik düzenlemeleri Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Ceza İnfaz Kurumları Müdürlükleri tarafından yerine getirilmektedir. Yeni binalar, Adalet Bakanlığı tarafından erişilebilir şekilde

tasarlanmakta ve inşa edilmektedir. UÖM olarak ceza infaz kurumlarının izlenmesi görevi nedeniyle, TİHEK kurumda kalan engelli birey sayısı, idare tarafından alınan özel tedbirler ve erişilebilirlik durumu benzeri konularda bilgi toplamak üzere bir kontrol listesi hazırlamıştır. Kurumlara yapılan ziyaretler sonucunda TİHEK tavsiyelerini sunar. Buna ek olarak, özgürlüğünden mahrum bırakılan engelli bireyler de aldıkları hizmetleri değerlendirebilmektedir. Sonrasında, TİHEK tavsiyelerinin ziyaret edilen kurum tarafından dikkate alınıp alınmadığını izler. Bu konuyla ilgili başka bir bireysel şikayet mekanizması KDK'dır. 2018'de, KDK cezaevleri ve diğer kurumları içeren ceza infaz kurumlarında tutuklu bulunan engelli bireylerin mevcut durumlarını değerlendirmek ve erişilebilirlikle ilgili sorunlar dahil ceza infaz sisteminin sorunlarını tespit etmek üzere özel bir raporun hazırlanması için çalışma başlatmıştır.

Sömürü, şiddet veya istismara maruz kalmama (Mad. 16)

Soru 17 (a)

37. Üçüncü Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı'nın (2016-2020) yerelde uygulanması için hazırlanan ve yerel aktörlerin katılımıyla Kasım 2018 itibarıyla 70 ilde yürürlüğe giren İl Eylem Planlarının 81 ile yaygınlaştırılması için hazırlanan çabalar devam etmektedir. Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Eylem Planı ve Strateji Belgesi (2018-2023) tamamlanmış ve İl Acil Durum Eylem Planları hazırlanmıştır. Eylem Planı'nda yer alan kurumlar arası işbirliği ve politika geliştirme hedefi doğrultusunda, kurumlar arası bir entegrasyon çalışması yoluyla 6284 sayılı Kanun uyarınca alınan destekleyici ve/veya koruyucu kararların ortak bir veri sistemine kaydedilmesi için çaba sarf edilmektedir. Nisan 2018'de UNICEF ile imzalanan iki yıllık bir çalışma planı kapsamında, erken ve yaşta ve/veya zorla evliliklerin önlenmesini amaçlayan eğitim ve bilinç artırma etkinlikleri devam ettirilmektedir. 6284 sayılı Kanunun engelli kadınlar dahil kadınlara karşı şiddet suçu işlenmesi halinde çeşitli teknik araç ve yöntemlerin kullanılmasını öngören ilgili hükmü uyarınca, 6 ilde şiddet suçluları için elektronik kelepçe kullanılmaktadır. Buna ek olarak, AÇSHB ve İçişleri Bakanlığı işbirliği ile Kadın Destek Mobil Uygulaması geliştirilmiş ve şiddet mağduru olan ya da şiddet tehlikesi ile karşı karşıya bulunan kadınlar için etkili ve hızlı müdahaleyi sağlamak için Mart 2018 itibarıyla kullanıma sunulmuştur. Ayrıca, kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi ve bilinç artırılması için ilgili kurumlarla işbirliği halinde eğitimler düzenlenmektedir. Çocuk istismarı ve ihmalinin erken tespiti ve önlenmesini sağlamak amacıyla, Güvenli Okul; Çocuk İhmal ve İstismarı Genel Bilgi; İstismar Şekilleri, İp Uçları, Etkileri; Okul Yönetiminin Görev ve Sorumlulukları benzeri çeşitli başlıklar altında öğretmen eğitimi içerikleri hazırlanmıştır. Bu hizmet içi eğitimler sayesinde, 2015 ve 2018 yılları arasında tüm öğretmenler eğitilmiştir. Buna ek olarak, çocuklara ve kadınlara karşı işlenen cinsel suçlar hakkında soruşturmanın etkililiğini artırma hedefiyle Adalet Bakanlığı tarafından bir genelge hazırlanmıştır.

Soru 17 (b)

38. Kadın sığınma evlerinde erişilebilirliği iyileştirmek üzere yapılan fiziksel düzenlemeler bakım ve tamir için ayrılan bütçe kaleminde yer almaktadır. Ancak doğrudan ve yalnızca erişilebilirlik düzenlemeleri için yapılan harcamalar tespit edilememektedir. Rehabilitasyon çalışmaları ile ilgili olarak kadın ve çocuklar için profesyonel etkinlikler (örneğin, hobi kursları, grup çalışmaları, bireysel görüşmeler, oyun terapisi) profesyonellerce yürütülürken sağlık hizmetleri sağlık personeli tarafından yürütülmektedir.

Soru 17 (c)

39. 9. Paragrafta açıklanan nedenlerle, fiziksel ya da cinsel şiddet ve istismar mağduru kişiler hakkında engellilikle ilgili ayrıştırılmış veriler bulunmamaktadır (Bkz. par. 9).

Soru 17 (d)

40. 2828 sayılı Kanun, sosyal hizmet kurumlarında, engelli bireyler dahil, bakım ve koruma altındaki kişilere karşı herhangi bir suç işleyen personele verilecek idari ceza ve geçici olarak özgürlükten mahrum bırakan cezaların üçte bir oranında artırılacağını belirtmektedir. İlgili düzenleme uyarınca, AÇSHB Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı bu

kurumları yılda en az bir kez denetlenmektedir. 2013'de mevzuatın yenilenmesiyle, teftiş yoluyla açılış, çalışma koşulları, kurum yönetimi ve hizmetlerin etkili sunumu konularında ilgili yönetmelikle tespit edilen koşullara uygun olmama ya da bu konuda eksiklik olduğu tespit edilirse idari bir ceza uygulanacağı belirtilmektedir. Söz konusu kurumun 30 gün içinde eksiklikleri tamamlaması ya da uygun olmayan durumu ortadan kaldırması halinde, önceki idari cezanın iki katı tekrar verilir ve sorunların sonraki 30 gün içinde çözülmemesi halinde kurum AÇSHB tarafından kapatılır. 2828 sayılı Kanundaki aynı değişikliğe göre, sosyal hizmet kuruluşlarında hizmet verilen kişilere yönelik tehdit veya baskı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren fiziksel, cinsel, tıbbi, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar veren her türlü tutum ve davranışın gerçekleşmesi halinde bu tutum ve davranışların engellenmesine yönelik gerekli tedbirleri almayan kurucu veya sorumlu müdüre adli para cezası verilir. Kuruluşa ya da kurucu veya sorumlu müdürlerine yukarıda belirtilen nedenlerle ceza verilmesi halinde veya kuruluşun açılış, izin onayı olmadan hizmete başlaması, veya kuruluşun izinsiz olarak nakil veya devir işleminin yapılması veya kuruluşun açılış, işlemleri esnasında ibraz edilen belge ve beyanların gerçeği yansıtmadığının sonradan ortaya çıkması durumunda AÇSHB söz konusu kuruluşu kapatır

Soru 17 (e)

41. Engellilikle ilgili ayrıştırılmış veri bulunmamaktadır. (Bkz. par. 9).

Kişisel bütünlüğün korunması (Mad. 17)

Soru 18

42. Engelli bireyler için üreme sağlığı programı, 2019'da sağlık kuruluşları, aile sağlığı merkezleri ve halk sağlığı kuruluşlarında başlatılacaktır. Program; üreme sağlığı, güvenli annelik, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve aile planlaması konularında danışmanlığı kapsayacaktır. 2017 itibarıyla, 11.763 sağlık çalışanı üreme sağlığı eğitimlerine katılmıştır. Buna ek olarak, 2014 yılında halk sağlığı kuruluşlarına Braille alfabesi ve işitsel CD formatlarında hazırlanmış hasta hakları ve sağlık uygulamaları hakkında rehber ve broşürler ile aydınlatılmış onam formları dağıtılmıştır.

43. İşkence ve kötü muamelenin önlenmesi ve insan haklarının korunması amacıyla, TİHEK Ekim 2018'de Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Kötü Muamele ile Mücadele konulu Eğitim Programı düzenlemiş ve bölgesel ruh ve sinir hastalıkları hastaneleri, genel hastanelerde yatan hastalar için psikiyatri birimleri, çocuk bakım merkezleri, huzurevleri ve ceza infaz kurumlarının doktorları, hemşireleri ve yöneticilerine aydınlatılmış onam hakkı üzerine eğitim verilmiştir. Ayrıca, kurum ziyaretlerinde, TİHEK engellilerden aydınlatılmış onamlarının alınıp alınmadığı ve tedavi süreçleri hakkında bilgilendirilip bilgilendirilmedikleri hakkında bilgi toplamaktadır.

Seyahat özgürlüğü ve uyrukluk (Mad. 18)

Soru 19

44. *Veri Güncelleme Projesi* kapsamında güncelleme merkezlerinde koruma masaları kurulmuştur. Merkezlere başvuran Suriyeli yabancılar arasında özel ihtiyaçları bulunanlar bu masalara yönlendirilmektedir. Başvurucularla yapılan ayrıntılı bir görüşmenin ardından, gereken rehberlik ve hizmetin sağlanması için ilgili kurumlar bilgilendirilir. Engelli yabancıların göçmenlik işlemlerinde uygun desteğin sağlanması için başvuru başka bir usul ise yeniden yerleştirmedir. Başka bir ülkeye yeniden yerleştirme usulünde, engelli bireyler dahil özel ihtiyaçları olduğu tespit edilen kişiler, gerekli incelemelerin yerine getirilmesiyle tespit edilen yerleştirmeye uygun ülkelere başvuruda bulunmaları için Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne yönlendirilir. Yabancı uyruklular Yeniden Kabul Anlaşması uyarınca bire bir yerleştirme usulüyle Avrupa ülkelerine yerleştirilir. Tekerlekli sandalye kullanan yabancılar için görüşmelerin hizmet binalarının giriş katında yapılması benzeri çeşitli makul uyum düzenlemeleri bulunmaktadır. 27 ilde psikolog, sosyal çalışmacı ve proje personelinin çalıştığı yaklaşık 90 koruma masası bulunmaktadır.

Bağımsız yaşama ve topluma dahil edilme (Mad. 19)

Soru 20 (a)

45. Kurum bakımının kaldırılmasının yaygınlaştırılması için engelli bireylere destek hizmetleri kendi konutlarında sunulmaktadır. Bu bağlamda, engelliler ve ailelerine gündüz bakımı sunan aile danışmanlık ve rehabilitasyon merkezleri hizmet sunacaktır. Yarım gün ve tam gün bakım hizmeti sunmalarına ek olarak, bu merkezler sosyal ya da istihdam becerileri geliştirme, müzik, okuma-yazma/destek eğitimi, fizyoterapi ve sağlık izleme, drama, psiko-sosyal rehabilitasyon, tarım ya da hayvanlarla rehabilitasyon, hidroterapi, hipoterapi, el sanatları, mesleki terapi, galoş üretimi, mutfak uygulamaları çalışmaları, sosyal ve sportif etkinlikler benzeri çeşitli etkinlikler ve terapi yöntemleriyle aile eğitimi ve danışmanlık hizmetlerine yoğunlaşmaktadır. Önceden 6 gündüz bakım merkezinde 441 engelli birey hizmet alırken, Ekim 2018 itibarıyla 446 engelli birey 7 gündüz bakım merkezinde hizmet almaya başlamıştır. 2019-2023 Stratejik Planı'na göre, AÇSHB 2019'da 1, 2020'de 2, 2021'de 3, 2022'de 4 ve 2023'te 5 tane daha gündüz bakım merkezi açmayı planlamaktadır. Bir diğer hizmet modeli evde bakıma destek hizmeti sunmaktır ve bu kapsamda engelli bireylerin konutlarında bakıcıya sağlanan psiko-sosyal destek hizmetleri ve bakım hizmetleri yer almaktadır. Bu hizmetten yararlananların sayısı 2013'te 30 iken, Ekim 2018 itibarıyla 94 engelli bireye ulaşmıştır. Daha önce belirtilen Stratejik Plan doğrultusunda, Bakanlık bu hizmetin kapasitesini %5 oranında artırmayı planlamaktadır. Başka bir hizmet ise geçici bakımdır. Bu hizmetle, engelli bireyler yasal temsilcilerinin başvurusu üzerine ilgili kamu kurumlarından geçici bakım hizmeti alabilmektedir. Bu dönemde, engelli bireylerin tüm bakım ihtiyaçları kurumlar tarafından karşılanmaktadır. Bu hizmetten yararlananların sayısı 2013'te 116 iken, Ekim 2018 itibarıyla 272 engelli bireye ulaşmıştır. Ayrıca toplum temelli ruh sağlığı hizmetleri tedricen artırılmaktadır. 2011'de yayınlanan URSEP uyarınca, bölgesel ruh ve sinir hastanelerinin açılması yerine psikotik nöbet döneminde genel hastanelerde psikiyatri hizmetleri sunulması ve hastanın taburcu edilmesinden sonra takip, tedavi ve rehabilitasyon için TRSMlerin yaygınlaştırılması planlanmıştır. 2013'te 71 olan TRSM sayısı, 2018'de 171'e ulaşmıştır. 2023 itibarıyla sayının 200'e ulaşması beklenmektedir. Eylül 2018'de, 294.564 kişi bu hizmetten yararlanmıştır.

46. Ruh sağlığı için psiko-sosyal destek ve tıbbi tedavi yöntemleri hakkında aile hekimlerinin bilincini artırma amacıyla 2016'da Ruh Sağlığı Hizmetlerinin Geliştirilmesi Programı hazırlanmıştır. Program, çocuk ve yetişkinlere erken müdahale ile ikincil travma ve hastalık risklerini azaltmayı amaçlamaktadır. 2018 itibarıyla, 897 aile hekimi ve 496 Suriyeli hekim program kapsamında eğitilmiştir. Bunun yanı sıra, koruyucu ve önleyici ruh sağlığı çalışmaları kapsamında, birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında çalışan sağlık merkezlerinde psiko-sosyal destek vermeye başlanmıştır. 2017-2018 yıllarında, bu merkezlerde çalışan 209 profesyonel 80 saatlik Psiko-sosyal Destek Uygulayıcı Eğitimi'ne katılmıştır. Ayrıca, otizm şüphesi taşıyan bireyler ve ailelerine yönlendirme ve psiko-sosyal destek sağlamak ve tarama, tanı ve müdahale zinciri oluşturmak üzere yürütülen OSB Tarama ve İzleme Programı çerçevesinde, ilgili profesyonellerden oluşan il otizm ekipleri kurulmuştur. Bu program kapsamında, çocuklar için sağlanan hizmet alanlarında çalışan sağlık çalışanları ve diğer profesyoneller için yerel düzeyde otizm hakkında bilinçlendirme eğitimleri düzenlenmiştir. Bu bağlamda, 2014 ve 2018 arasında 425.276 kişi eğitilmiştir. 2017'den bu yana, 391 sağlık çalışanı (151 çocuk ve erken psikiyatri artı 240 meslek çalışanı) eğitilmiş ve bu ekiplerde görevlendirilmiştir. Ekipler, Nisan ve Aralık 2017 tarihleri arasında 12.440 aile hekimi ve 8.742 aile sağlığı çalışanına eğitim verilmiş, Eylül 2018 itibarıyla ise 9.190 aile hekimi ve 4.371 aile sağlığı çalışanı daha eğitim almıştır.

47. 2016-2019 Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı'na göre, OSB gösteren bireylere kısa süreli bakım ve gündüz bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini sunma konusunda yapılan pilot çalışmanın ulusal düzeyde uygulanması planlanmaktadır. Evde bakım hizmeti sunulan OSB gösteren bireylerin bakım hizmetlerinin kalitesinin artırılması da planlanmaktadır. 2014-2015 çalışma planı çerçevesinde EYGHM ve UNICEF Türkiye OSB Olan Bireylere Yönelik Rehabilitasyon Modelinin Geliştirilmesi başlıklı bir proje hazırlamıştır. Project etkinlikleri kapsamında, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Anabilim Dalı Başkanlığı'ndan akademisyenler pilot kurum olarak seçilen rehabilitasyon merkezlerinde çalışan 330 profesyonelle hizmet-içi ve uygulamalı eğitim vermiştir. Eğitim materyalleri kitap haline getirilmiş ve dağıtılmıştır. OSB olan

---

bireyler hakkında eğitim modüllerinin 81 ildeki AÇSHB çalışanlarının hizmet-içi ve uygulamalı eğitimlerinde kullanılması planlanmaktadır. Bu eğitimleri desteklemek üzere çevrim-içi bir eğitim portal da kurulacaktır.

Soru 20 (b)

48. Engelliler KTB tiyatro, opera ve bale gösterilerinden ücretsiz yararlanabilir ve KTB'ye bağlı müzelere ücretsiz girebilir. Ayrıca, engelli bireylere yardımcı olan kişiler de müze ve ören yerlerine ücretsiz girebilir. İlgili mevzuat uyarınca, KTB engelli bireyler için kültürel projeleri öncelikli olarak desteklemektedir. Turizm sektöründeki iyi uygulama örneklerine erişilebilirlik sertifikası verilmesi için kriterler geliştirilmesi için çalışmalar yürütülmektedir. Buna ek olarak, 2013'te imzalana Marakeş Sözleşmesi'nin onaylanması çalışmaları da devam etmektedir.

49. 2018 itibarıyla, GSB bünyesindeki 287 Gençlik Merkezi, engelliler dahil gençleri sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif açılardan desteklemek üzere etkinlikler yürütmektedir. Ayrıca, Yenişehir Gençlik Merkezi yalnızca genç engelli bireylere hizmet sunmaktadır. 2018'de bu merkezdeki 720 etkinliğe 22.507 genç katılmıştır. 2018'de, özellikle engelliler için 4 gençlik kampı düzenlenmiştir. GSB tarafından düzenlenen uluslararası etkinliklere de genç engelli bireyler katılmaktadır.

50. Engelli bireylerin spor, kültür, sanat ve sosyal yaşama katılımı yaygınlaştırmayı amaçlayan projeler Gençlik Projeleri Destek Programı kapsamında öncelikli olarak desteklenmektedir. Bu program kapsamında, 2014-2019 döneminde toplam 8.722.250 TL tutarında ödene ile 119 engellilik projesi düzenlenmiştir. Engelli bireyler, *Şehirler ve Kültürel Projesi*'nin hareketlilik etkinliklerine dahil edilmiştir. 2014-2018 döneminde, 500 engelli birey proje etkinliklerinden yararlanmıştı. 2014 yılında engelli spor federasyonlarına kayıtlı lisanslı sporcu sayısı 34.675 iken, bu sayı sırasıyla 2015'te 37.167'e, 2016'da 37.535'e, 2017'de 40.434'e ve 2018'de 42.771'e çıkmıştır.

Soru 20 (c)

51. URSEP kurum bakımının kaldırılması için toplum temelli ruh sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması tedbirlerini içermektedir (bkz. par. 45-47). Teknik konularda Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından desteklenen *Engellilere Yönelik Hizmetlerin İyileştirilmesi* (2010-2014) projesi, ruh sağlığı ve psikolojik engelleri olan kişiler için uygun ve etkili toplum temelli hizmetlerin geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Projenin tamamlanmasının ardından WHO Teknik desteği ve AB finansmanı ile Temmuz 2018'de *Ruhsal Engelli Bireylerin Sosyal İçermesi* başlıklı tamamlayıcı bir proje başlatılmıştır. 3 Milyon Avro bütçeli bu proje, sağlık ve sosyal hizmet alanlarında üst düzey politikaların geliştirilmesini, hizmet sunucuların kapasitesinin ve yasama organlarının konu hakkında bilincinin artırılmasını ve ruhsal engelli bireylerle ailelerinin yaşam kalitesinin iyileştirilmesini amaçlamaktadır.

Kişisel Hareketlilik (Mad. 20)

Soru 21

52. Sosyal Güvenlik ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca, engelli bireylerin bağımsız yaşamlarını desteklemek üzere kullanılacak ortez, protez ve diğer iyileştirici araç ve gereçlerin maliyetlerinin SUT kapsamında sözleşmeli hizmet sunucuları için ödemeleri yapılmaktadır. Engelli bireylerin araç alımlarında ÖTV, KDV ve gümrük vergisinden muaf tutulması yönetmelikle düzenlenmektedir. Gümrük vergisinden muaf olarak ithal edilen araçların motor kapasiteleri 2016'da genişletilmiştir. Gümrük işlemleri için yetkilendirilmiş gümrük bürolarının sayısı 1'den 7'ye çıkarılmıştır. Araç ithal sürecinde yetkili komisyona şahsen başvurma zorunluluğu uzuv işlevlerini tamamen kaybeden bireyler için kaldırılmıştır. Görme engelli bireylerin özel olarak eğitsel, bilimsel ya da kültürel gelişimleri için üretilmiş mal ve malzemeler gümrük harcından muaftır. Ticaret Bakanlığı Yatırım Programı'na dahil edilen *Hizmet Binalarında Erişilebilirlik Düzenlemeleri Projesi* etkinlikleri ile bakanlığın Merkez ve taşra hizmet binaları erişilebilir hale getirilmiştir.

Düşünce ve ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim (Mad. 21)

Soru 22

53. Ulusal bir işaret dilinin geliştirilmesi için yürütülen Araştırma Projesi (2015-2017) kapsamında, Türkiye'nin farklı bölgelerinden işitme engelli ve Türk işaret dili kullanıcısı 116 kişiden veriler toplanmış ve buna göre Türk İşaret Dili Dilbilgisi Kitabı hazırlanarak İngilizce çevirisi ile birlikte basılmıştır. Projede elde edilen veri Türk İşaret Dili Sözlüğü'nün temelini oluşturmuştur. Video tabanlı çevrimiçi bir sözlük şeklinde hazırlanan içerik iki dilde mevcuttur. Türk İşaret Dilinin uygulanması ve yaygınlaştırılması üzerine bir yönetmelik hazırlama çalışmaları devam etmektedir.

54. Kamu kurumlarının web erişilebilirlik standartlarına uyması için *KAMİS Rehberleri Projesi* (2014-2017) ile bilinç artırma çalışmaları yapılmıştır. Proje sonunda bir standart hazırlanmış ve bu daha sonra TSE tarafından ulusal standart olarak onaylanmış ve yayınlanmıştır. Ayrıca, KAMİS Rehberleri Bilgi Portalı hazırlanmıştır ve bu portalın tanıtım çalışmaları devam etmektedir. Bunun dışında, e-devlet sisteminde erişilebilirlik seçenekleri bulunmaktadır. Örneğin, *Engelsiz E-Devlet* Projesi video çağrı merkezinde 2015'ten bu yana işaret dili desteği vermektedir.

55. *Üçüncü El ve Gören Göz* adlı projeler, 2013'te AÇSHB ve UAB arasında imzalanan Erişilebilir ET Projeleri için İşbirliği Protokolü temelinde yürütülmüştür. Üçüncü El Projesi'nde, ellerini kullanamayan engelli bireylere 1000 tablet bilgisayar ve erişilebilirlik cihazı ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Gören Göz Projesi kapsamında, yön bulma ve ekran okuma yazılımları bulunan toplam 5000 akıllı telefon görme engelli bireylere 2011, 2013 ve 2017'de dağıtılmıştır.

56. Engelli bireylerin yayın hizmetlerine diğer bireylerle eşit şekilde erişiminin sağlanması için, ilgili yönetmelik 2014'te RTÜK tarafından gözden geçirilmiştir. Bu bağlamda, sinema ve televizyon için üretilen diziler, haber programları ve filmlere altyazı yerleştirilmesi için şu yükümlülükler getirilmiştir: Devlet TV kanalları için önümüzdeki üç yılda yüzde otuz ve ardından beş yıl içinde yüzde elli; ulusal ölçekte yayın yapan özel medya şirketleri için önümüzdeki üç yılda yüzde yirmi ve ardından beş yıl içinde yüzde kırk.

57. İlgili değişikliklerle, yayıncıların erişilebilirlikle ilgili uygulamaları konusunda RTÜK'e istatistiksel veri sağlaması öngörülmüştür. Halihazırda, bazı yayıncılar tarafından özellikle web yayınlarında işaret dili çevirisi ve işitsel tanımlama uygulanmaktadır. RTÜK strateji Planı'nda (2016-2020) belirtilen dezavantajlı grupların medya görünürlüğü artırarak, uygun şekilde temsil edilmelerini sağlamak ve yayınlara erişimlerini iyileştirmek amacıyla, RTÜK, görme ve işitme engelli bireylerin medya hizmetlerine erişimi hakkında bir yönetmelik hazırlanması için ilgili tarafların katılımıyla toplantılar düzenlemeyi planlamaktadır. Bu amaçla Aralık 2018'de bir toplantı düzenlenmiştir. Ayrıca, KDK web sitesi işitme engellilerin erişimine uygun hale getirilmiştir.

Özel hayata saygı (Mad. 22)

Soru 23

58. Hasta Hakları Yönetmeliği, hastanın mahremiyetine saygıyı esas almakta ve alınan tedbirleri bu açıdan tanımlamaktadır Buna ek olarak, SB 2016'da Hasta Mahremiyetine Saygı Gösterilmesi hakkında Genelge yayınlamış ve sağlık kurumlarına ilgili mevzuata 2017'de uyulmasını talimatını vermiştir. Diğer yandan, 2016'da çıkarılan Kişisel Verilerin Korunması Kanunu hükümleri uyarınca kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkumiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri özel nitelikli kişisel veridir ve özel nitelikli kişisel verilerin, ilginin açık rızası olmaksızın işlenmesi yasaktır.

Hane ve aile hayatına saygı (Mad. 23)

Soru 24-25

59. AÇSHB, rehabilitasyon ve aile danışmanlığı sunan gündüz merkezlerinde engelli bireylerin ailelerine danışmanlık, rehberlik ve eğitim hizmetleri sağlamaktadır. Kasım 2018 itibarıyla, 12 merkez 436 engelli birey ve ailelerine gündüz bakım ve aile danışmanlığı hizmetleri sunmaktadır. AÇSHB'nin merkez ve taşra teşkilatının web sitelerinde bu hizmetle ilgili bilgi verilmektedir. Bunun dışında, eğitim, iletişim, hukuk, ekonomi, medya ve sağlık dahil 28 modülden oluşan ücretsiz Aile Eğitim Programı, temel aile yaşamı becerilerini geliştirme amacıyla AÇSHB tarafından sunulmaktadır. Halka açık eğitimlerle, engelli bireylerin hakları başlığı altındaki hukuk modülünde 11.505 kişi eğitilmiştir. Engelli bireylerin bakımı, psiko-sosyal destek, beslenme, temizlik ve kişisel hijyen desteği benzeri konuları içeren sağlıklı yaşam ve hastalıkların önlenmesi başlığı altındaki sağlık modülünde toplam 4.322 kişi eğitilmiştir. Engelli bireyler aynı zamanda AÇSHB'nin il müdürlüklerinde 81 ilde verilen aile danışmanlığı ve boşanma sürecinde danışmanlık hizmetlerinde yararlanmaktadır.

Eğitim (Mad. 24)

Soru 26

60. 2018 tarihli MEB istatistiklerine göre, örgün eğitim çağındaki özel eğitim ihtiyacı bulunan 372.743 öğrenciden 268.977'si kaynaştırma sınıflarında eğitimlerine devam etmektedir. 2014 verileri ile kıyaslandığında, bu sayıda yaklaşık %50'lik bir artış söz konusudur (Bkz. Tablo 3.a). Ayrıca, 50.941 öğrenci yarı zamanlı olarak özel eğitim sınıflarına devam etmektedir (Bkz. Tablo 3.b). Buna ek olarak, ücretsiz destekleyici özel eğitime devam eden engelli bireylerin sayısı ve özel eğitime ayrılan kaynakların miktarı hakkında veriler Tablo 3.d'de yer almaktadır. Özel eğitim okullarında ve kurumlarında verilen eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrencilerin sayısı 2014'te 38.695 iken, bu sayı 2018'de %36 artışla 52.825'e ulaşmıştır (Bkz. Tablo 3.c). 2018'de, 523'ü kız ve 564'ü oğlan çocuğu olan toplam 1087 öğrenci hastanelerdeki eğitim hizmetlerinden yararlanmıştır. 2018'de, 4.398'i kız ve 4.853'ü oğlan çocuğu olan toplam 9.251 öğrenci evde eğitim almıştır (Bkz. Tablo 3.a, 3.b, 3.c, 3.d)

Soru 27 (a)

61. 2014'te Milli Eğitim Temel Kanunu'na eklenen Genellik ve Eşitlik başlıklı madde ile, eğitimde engelliliğe dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır. Engelli bireylerin eğitiminde temel yaklaşım anaakımlaştırma/kaynaştırmadır. Bu konuda, uygulamayı yeniden tanımlamak ve eğitimin kalitesini artırmak için 2017'de bir genelge yayınlanmıştır. Genelge, öğretmen, okul yönetimi ve il/ilçe milli eğitim müdürlüklerinin görev ve sorumluluklarını tanımlamaktadır ve okulların öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel düzenlemeler yapmasını ve bireyler için uygun eğitim materyallerini sağlamasını öngörmektedir.

62. Milli eğitim sistemi planlarının yenilenmesi amacıyla 2018'de çıkarılan 2023 Eğitim Vizyon Belgesi, eğitimin her aşamasında daha kaliteli hizmet sunmayı ve özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için tanı aşamasından itibaren yeni modellerin geliştirmeyi planlamaktadır. Bu bağlamda planlanan etkinlikler arasında özel eğitim ihtiyaçlarının haritasının çıkarılması, bir eşgüdüm mekanizmasının kurulması, yerel yönetimlerin teşvik edilmesi, sınıf ve branş öğretmenlerine hizmet içi eğitim verilmesi, ulusal ve uluslararası düzeylerdeki STK ve kuruluşlarla işbirliği içinde disleksi, otizm ve benzeri konularda yeni içerme modellerinin geliştirilmesi yer almaktadır. Bu hedefler için çalışma planlarının hazırlanması ve etkinlik takvimlerinin çıkarılması başlamıştır. MEB, özel eğitimle ilgili tüm çalışmalarda kamu, özel sektör, STK ve yerel yönetimlerle işbirliği yapmaktadır ve bu işbirliği üst düzey politika belgelerinde yükümlülük olarak belirtilmektedir.

Soru 27 (b)

63. Öncelikle, 2015-2019 MEB Stratejik Planının ana hedefi başta özel eğitim alanında çalışmayan öğretmenler olmak üzere toplumun tüm kesimlerini özel eğitim hakkında bilgilendirmektir. Bu bağlamda, 2015-2017 arasında Özel Eğitim konusunda bilinçlendirme

eğitimlerinde 380.000 öğretmen eğitilmiştir. 2016'da başlatılan iki haftalık eğitimler halen devam etmektedir ve özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerle çalışan diğer branş öğretmenlerinden toplam 15.000'i eğitim almıştır. AB finansmanı ile desteklenen ve MEB ile UNICEF işbirliğiyle hazırlanan Bütünleştirici Eğitim için Özel Eğitim Hizmetlerinin Kalitesinin Artırılması (2018-2021) başlıklı IPA Projesi, özel eğitim ihtiyacı bulunan dezavantajlı bireyler için esnek, yaratıcı, bireyselleştirilmiş ve yenilikçi eğitim ortamları yaratarak eğitim kalitesini artırmayı amaçlamaktadır. Bu 3 yıllık projenin etkinlikleri arasında özel eğitim ihtiyacı bulunan bireylerin eğitimlerine dahil olan profesyonellerin mesleki becerilerinin artırılması, eğitim materyalleri ve ortamlarının çeşitlendirilmesi ile aile ve toplumun bilincinin yükseltilmesi yer almaktadır.

Soru 27 (c)

64. Sınavlarda adaylar arasında eşitliğin sağlanması ve sağlık durumu ya da engelliliği dikkate alarak bilgi ve becerilerin ölçülmesini sağlamak üzere, ÖSYM sınav sürecinde bireylerin çeşitli destek ihtiyaçlarını karşılayacak makul düzenleme tedbirleri almaktadır. ÖSYM, YÖK, üniversiteler, kamu kurumları ve STKlar etkili sınav uygulamaları ve ortamları geliştirmek üzere işbirliği yapmakta ve çalışmalar yürütmektedir. %25 düzeyinde az kısıtlı görüşü olan ancak okuyucu yardımı talep etmeyen adaylara 2018'den itibaren ek sınav süresi verilmektedir. ÖSYM adayın sağlık raporu ve talep dilekçesi ile belirlenen kişisel ihtiyaçlarına uygun olarak sınav yerlerini belirlemektedir. Bu bağlamda, sınav güvenliğine zara verebilecek özel cihaz, araç ya da gereç kullanması gereken engelli başvuruçular 2017'de sınavlara 14 ilde her türlü kablolu/kablosuz iletişimin kesildiği 15 sınav binasında girmiştir; 2018'de ise "her yerde herkesle olma" ilkesi doğrultusunda sınavlara 81 ilde girmeye başlamıştır. Sınav yöntemlerindeki gelişmelere bağlı olarak, engelli/sağlık sorunu olan/ özel koşulları bulunan adayların 2014 ve 2017 yılları arasında düzenlenen sınavlara katılımı artmıştır (Bkz. Tablo 3.e).

65. 2010'da YÖK bünyesinde kurulan Engelli Öğrenciler için Komisyon, engelli üniversite öğrencileri için makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamak üzere üniversitelerde uygulanacak kararlar almaktadır. Komisyon Ağustos 2011'de sınavlarda makul düzenleme tedbirlerinin uygulanması, Eylül 2013'te Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama, İç Mimarlık, Endüstriyel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı dahil ilgili bölümlerin müfredatına Herkes için Tasarım ilkesini içermesi, 2013, 2014, 2017 ve 2018'de özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bölümlere öğrenci alımında engelli öğrenciler lehine bir puanlama sistemi getirilmesi ve kota sistemi kararlarını almıştır. YÖK verilerine göre, 2017-2018 eğitim yılında 39.983 olan engelli öğrenci sayısı, 2018-2019 eğitim yılında 49.145'e yükselmiştir. Buna göre, görme engelli öğrenci sayısı %20, Asperger sendromu ya da OSB olan öğrenci sayısı %70 ve ruhsal engeli olan öğrenci sayısı %64 artmıştır. Engelli bireylerin 2017 yılında yetenek sınavlarına girme hakkının verilmesi kararının ardından, bu sınavlar yoluyla üniversiteye giren ruhsal engelli öğrenci sayısı 69'dan 113'e çıkmıştır. YÖK 2017'de bilinç artırma ve iyi erişilebilirlik örneklerini yaygınlaştırma amacıyla *Engelsiz Erişim Çalıştayı* ve 2018'de eğitim kalitesini iyileştirme amacıyla *Engelsiz Eğitim Çalıştayı* düzenlemiştir. İyi uygulamaları yaygınlaştırmak için çalıştayda, Erişilebilir Üniversite Bayrakları ve Engelsiz Müfredat Sertifikaları dağıtılmıştır. 2019'da YÖK engellileri içeren eğitim ortamları sunan üniversitelere Engelli Dostu Üniversite Sertifikaları vermeyi planlamaktadır. Ayrıca, üniversitelerin engelli öğrencileri değişim programlarına başvurmaları konusunda yönlendirmeleri teşvik edilmektedir. Toplamda 34 engelli öğrenci (28'i 16 devlet üniversitesinden, 6'sı 5 vakıf üniversitesinden) Erasmus programından yararlanmıştır. 2018'de YÖK tarafından alınan kararla, Ankara Üniversitesi'nde İşaret Dili Çevirisi Tezli/Tezsiz Yüksek Lisans ve Doktora Programları açılmış ve bu programlar öncelikli burs programlarına dahil edilmiştir. Bu kapsamda, 3 öğrenciye burs verilmiştir. Aynı kararla, iki üniversitede Otizm Çalışmaları Başvuru ve Araştırma Merkezleri ile Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde OSB Yüksek Lisans Programı açılmıştır. Engelli öğrencilere verilen burs sayısı KYK ile 2018'de 4.545'e çıkarılmıştır, bu sayı 2014'te ise 575 idi. Yurtlarda kalan engelli öğrenci sayısı 2014'te 906 iken 2018'de 1.753'e yükselmiştir. Yurtlardaki erişilebilir odaların sayısı 2015'te 555 iken, 2018'de 1.419'a yükselmiştir (Bkz. Tablo 3.f).

Sağlık (Mad. 25)

Soru 28 (a)

66. Sosyal güvenlik kapsamında yer alan cinsel sağlık ve üreme sağlığı, HIV/AIDS ve cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ilgili olarak sunulan tanı ve tedavi maliyetleri GSS tarafından karşılanmaktadır ve ilaçlara erişim konusunda bir sorun bulunmamaktadır. Engelli bireyler sunulan bu hizmetlerden GSS kapsamında yararlanabilmektedir (Bkz. par. 70). Buna ek olarak, yeni vaka sayısının azaltılması için akran eğitimi de içeren eğitimler tüm hedef kitlelere sunulmaktadır. UNAIDS ve WHO tavsiyeleri doğrultusunda, SB, HIV/AIDS çalışmalarını ilgili paydaşlarla yürütmektedir.

Soru 28 (b)

67. 2014'te Hasta Hakları Yönetmeliği'nde yapılan bir değişiklikle, kanuni temsilcinin rızasının yeterli olduğu hallerde dahi, anlatılanları anlayabilecekleri ölçüde, küçük veya kısıtlı olan hastanın dinlenmesi suretiyle mümkün olduğu kadar bilgilendirme sürecine ve tedavisiyle ilgili alınacak kararlara katılımının sağlanması öngörülmüştür. Aynı düzenleme ile sağlık kurum ve kuruluşlarının bu konuyla ilgili gerekli tedbirleri almaları beklenmektedir. Bu nedenle, onam formlarının yanı sıra hasta hakları ile ilgili rehber ve broşürler görme engelliler için Braille formatında hazırlanmıştır. Ayrıca, işitme engelli hastaların işlemleri işaret dili eğitimi alan personel tarafından gerçekleştirilmektedir.

Soru 28 (c)

68. 2012'den bu yana sosyal güvenliği bulunmayan kişiler aylık asgari ücretin %3,8'ine (60,89 TL) karşılık gelen bir ödeme ile GSS kapsamına alınmaktadır. Buna rağmen sosyal güvenlik planlarından yararlanamayan kişiler GSS primlerinin devlet tarafından ödenmesi için Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakıflarına başvurmaktadır. Bunun için kişinin aylık gelirinin brüt asgari ücretin üçte birinden az olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir; bu tespitten ardından AÇSHB kişi adına GSS primlerini ödemektedir.

Uygun hale getirme ve rehabilitasyon (Mad. 26)

Soru 29

69. Suriyeli mülteciler SUT kapsamında verilen rehabilitasyon hizmetlerinden yurttaşlarla eşit şekilde yararlanmaktadır. Engelli hizmet birimleri kurulmuştur ve birinci basamak sağlık hizmeti veren polikliniklerle göçmen sağlığı merkezlerinde yer almaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyeli engelli bireyler TRSM ve Gönüllü Sağlık Merkezlerinde sağlık hizmeti almaktadır. *Yaşam Merkezleri Projesi* (2016-2019) çerçevesinde, 9 ilde bulunan 10 TRSM'de Suriyelilere hizmet sunulması planlanmıştır. Bu doğrultuda, 4 TRSM hizmet sunmaya başlamıştır. Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Hakkında Yönerge çerçevesinde, fizik tedavi ve ruh sağlığı alanlarında ücretsiz tanı ve ayakta hasta tedavisi vermek üzere bir gönüllü sağlık merkezi açılması planlanmıştır. Bu doğrultuda farklı illerde 5 gönüllü sağlık merkezi açılmıştır ve 3 merkez ise onay beklemektedir. WHO ile işbirliği içinde hazırlanan *Evde Bakım ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi Projesi* (2018-2019), 7 ilde 350 Suriyeli kadının bakıcı olarak eğitilmesini ve engelli bireylere bakıcı olarak istihdam edilmelerini amaçlamaktadır. Ayrıca Göçmen Sağlık Merkezlerinde çalışan 534 doktor ve 459 yardımcı sağlık çalışanına ruh sağlığı alanında psiko-sosyal destek verebilmeleri amacıyla eğitim verilmiştir. 2016'da başlatılan bu eğitimlere 2017'de Suriyeli personel de dahil edilmiştir. İl Göç İdareleri bünyesindeki göçmenlik masaları göçmen, mülteci ve sığınmacıları rehabilitasyon hizmeti veren kurumlara yönlendirmektedir. SB tarafından ülke çapında koruma altındakilere verilen sağlık hizmeti verileri Tablo 4'tedir.

Çalışma ve istihdam (Mad. 27)

Soru 30

70. Ülke çapında engelli işçi çalıştırmakla yükümlü kamu kurum ve kuruluşlarının sayısı Eylül 2018 sonu itibarıyla 1.383'tür. Doldurulması gereken engelli işçi kotası 17.783 iken toplamda 14.782 kişi istihdam edilmiştir. Başka bir deyişle, Eylül itibarıyla 6.154 kadro boş kalmıştır. Diğer yandan, engelli 2.291 işçi kota fazlası olarak istihdam edilmektedir. Bu veriler ışığında, kamu sektöründe zorunlu olarak istihdam edilmesi gereken engelli yüzdesi kotaya göre %65,4'tür. Özel sektörde ise, engelli işçi çalıştırmakla yükümlü kuruluş sayısı 18.672'dir. Engelli işçi kotası 113.887 iken, toplam 107.103 engelli birey çalıştırılmaktadır. Başka bir deyişle, Eylül 2018 itibarıyla 22.074 kadro boş kalmıştır. Diğer yandan, engelli 7.507 çalışan kota fazlası olarak istihdam edilmektedir. Bu veriler ışığında, kamu sektöründe zorunlu olarak istihdam edilmesi gereken engelli yüzdesi kotaya göre %80,6'dır. Devlet memuru olarak istihdam edilen engelli sayısı 51.814'dir ve halihazırda 11.317 kadro boştur (Bkz. Tablo 5).

Soru 31 (a)

71. Türkiye'de korumalı iş atölyeleri ruhsal ve/veya psikolojik engelli bireyler için özel olarak kurulmuş işyerleridir. 17 Aralık 2018 itibarıyla, ülke çapında 9 korumalı iş atölyesinde (5'i sanayi, 4'ü hizmet sektöründe) 80 zihinsel ve/veya psikolojik engelli birey istihdam edilmektedir. Türkiye'de korumalı iş atölyelerinin birincil hedefi engelli bireylerin açık işgücü piyasasına katılmalarını sağlamaktır. Bu doğrultuda, işveren ve işçiler için kota programı ve teşvikler ana yöntemler olarak kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak, korumalı istihdam da açık işgücü piyasasında bazı güçlükler çeken zihinsel, duygusal ya da psikolojik engelli bireylerin istihdamı için kullanılmaktadır. Engel türlerine bakılmaksızın tüm engelliler 2006'da çıkarılan Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik yoluyla korumalı istihdam kapsamına alınmış olsa da bu uygulamanın faydalanıcıları 2013'te yapılan bir değişiklikle zihinsel, duygusal ya da psikolojik engelli bireylerle sınırlandırılmıştır. Engelli bireylerin işgücü korumalı istihdam yoluyla piyasalarına katılmalarının sağlanması için AÇSHB 2014 ve 2017 yılları arasında bir proje yürütmüştür. AÇSHB 2018 yılında ise bunun tamamlayıcısı olarak bir yaygınlaştırma projesi yapmıştır. Buna ek olarak, 2017-2019 dönemini kapsayan Ulusal İstihdam Eylem Planı ve Strateji Belgesi, mesleki danışmanlığın iyileştirilmesi ve kendi işyerlerini açan bireyler için verilen hibelerin yaygınlaştırılması yoluyla engelli bireylerin istihdamını artırmayı amaçlamaktadır.

Soru 31 (b)

72. IPA Programı kapsamında AB tarafından finansmanı sağlanan *Dezavantajlı Kişilerin Sosyal Entegrasyonu ile İstihdam Edilebilirliklerinin Geliştirilmesi Projesi* Hibe Programı kapsamında, 23 milyon Avroluk proje bütçesinin 4,5 milyon Avrosu ayrımcılıkla mücadele etkinliklerini kapsayan 24 projeye verilmiştir.

73. Engelli bireylerin özel sektörde istihdamının artırılması amacıyla, kota ya da korumalı iş yeri kapsamında istihdam edilen engelli her bireyin en düşük günlük kazancı üzerinden hesaplanan işveren sigorta payının tamamı Hazine tarafından ödenmektedir. Ayrıca, yasal yükümlülük olmaksızın istihdam edilen her engelli birey için işveren sigorta payının yarısı Devlet tarafından ödenmektedir. Kota yükümlülüklerini yerine getirmeyen işverenlere kesilen para cezaları bir fonda toplanmakta ve bu fon engelli çalışanların işe ya da işyerine yerleştirilmesi ve oryantasyonu ile ilgili projelerin finansmanı, yardımcı teknoloji ürünlerin sağlanması ya da engelli bireylerin kendi işlerini açmalarına destek olunması için kullanılmaktadır. Bu doğrultuda, 2015 ve 2018 yılları arasında engelli çalışanların çalışma koşullarının iyileştirilmesi için yardımcı cihazların alınması ile ilgili 27 proje ve kişilerin işe uyum sağlamaları için geliştirilen 29 proje mali destek almıştır.

Yeterli yaşam standardı ve sosyal koruma (Mad. 28)

Soru 32 (a) ve (b)

74. Yoksullukla mücadele çabaları çerçevesinde, engelli bireyler için çeşitli yardım programları yürütülmektedir. Bu bağlamda, 18 yaş ve üstü en az %40 engelli yoksul bireyler engelli aylığı programından yararlanmaktadır. %40 ila %69 arası bir oranda engelli bireyler asgari ücretin aylık net tutarının $\frac{1}{4}$ 'ü kadar bir aylık alırken (Temmuz-Aralık 2018 için 433,68 TL), %70 ve üstü bir oranda engelli bireyler asgari ücretin aylık net tutarının $\frac{2}{5}$ 'i kadar bir aylık (Temmuz-Aralık 2018 için 650,52 TL) almaktadır. Bu program kapsamındaki yardımlar için tahsis edilen toplam tutar 2017'de 613.480 engelli birey için 3,1 milyar TL iken, Ekim 2018 itibarıyla 609.457 engelli birey için 2,4 milyar TL olmuştur. Başka bir sosyal yardım programı evde bakım yardımudur (Bkz. par. 12-13). Engelli bireyler için evde bakımın desteklenmesi için kişi başına düzenli olarak yapılan aylık ödeme asgari ücretin $\frac{3}{4}$ 'üdür (Temmuz-Aralık 2018 için 1.179,40 TL). Bu yardım programı kapsamında Ekim 2018 itibarıyla 513.276 engelli bireye 5,5 milyar TL aktarılmıştır. Kasım 2018 itibarıyla ise, yalnız yaşayan 29.510 engelli ve yaşlı birey için ev temizliği, kişisel bakım ya da yemek pişirme benzeri günlük ihtiyaçlarının karşılanması için 25,5 milyon TL aktarılmıştır. Tüberküloz hastalarına, psiko-sosyal ya da maddi yoksunluk yaşamaları halinde, asgari ücretin $\frac{3}{4}$ 'ü kadarı (1.179,40-TL) aylık olarak ödenmektedir. Kasım 2018 itibarıyla, 2037 tüberküloz hastasına 15,5 milyon TL ödenmiştir.

75. Ağır kronik hastalıklar nedeniyle sağlık durumları cihazlara bağlı olan engellilerin tedavilerinin desteklenmesi için Kasım 2018'de başlatılan elektrik faturası sübvansiyon programı kapsamında, her faturalama döneminde azami olarak asgari ücretin $\frac{1}{8}$ 'ine karşılık gelen nakdi bir yardım (200 TL) verilmektedir. Yardımın ilk ayında kesintisiz güç kaynakları sağlanmakta ve birikmiş elektrik faturaları da ödenmektedir.

Soru 32 (c)

76. Engelli bireyler için vergilendirilebilir gelirlerin hesaplanmasında dikkate alınan gelir vergisi indiriminin kapsamı, engelli bireylerin engelleri nedeniyle yaptıkları harcamalara katkıda bulunmak üzere genişletilmiştir. Bu sayede, engelli çalışanlarla serbest çalışan engellilerin bakmakla yükümlü oldukları kişiler ile serbest çalışanların bakmakla yükümlü oldukları engelliler ve küçük işyeri vergilendirmesine tabi tüm vergi mükellefleri gelir vergisi indirimi kapsamına alınmıştır. Sosyal yardımların çoğunda, başvuru sürecinde muhtaçlık/maddi yoksunluk koşulu aranmaktadır. Engelli aylığı başvurularının değerlendirilmesinde Türk vatandaşlığı kriteri aransa da, Türk vatandaşları toplumsal cinsiyet, yaş, etnik ya da toplumsal köken temelinde ayrımcılığa tabi tutulmamaktadır. Ancak Türk vatandaşları ile ikamet etme izni olan yabancı ülke vatandaşları da bakım ihtiyacı olan engellilere evde bakım hizmetlerinin sunulması için sağlanan evde bakım destek hizmetinden yararlanabilmektedir.

77. AB ile imzalanan sözleşme kapsamında finansmanı ECHO tarafından sağlanan ve WFP, AÇSHB ve Türk Kızılayı ortaklığı ile yürütülen SUY geçici ya da uluslararası koruma altında bulunan zor durumdaki yabancılara, uluslararası koruma başvurusu yapanlara ve insani ikamet izni olanlara nakit yardımı yapmaktadır. SUY'dan yararlananlar demografik kriterlere göre belirlenmektedir. Aranan demografik kriterleri karşılayan haneler asgari ücretin $\frac{1}{13}$ 'ü oranında (120,00 TL) desteklenmektedir. SUY kapsamında aranan kriterlerinden biri hane de en az bir engelli birey bulunmasıdır. Kasım 2018 itibarıyla bu kriteri karşılayan 20.729 bulunmaktadır. Buna ek olarak, Ağır Engelli Kişileri Destekleme Programı da SUY kapsamında uygulanmaktadır. Program çerçevesinde, ağır engelli yabancı uyruklulara asgari ücretin $\frac{2}{3}$ 'ü oranında düzenli nakdi ödeme (600 TL) yapılmaktadır. Kasım 2018 itibarıyla, bu programdan yararlanan 5.967 kişi bulunmaktadır.

Soru 32 (d)

78. TOKİ engelli bireyler dahil dezavantajlı grupların ihtiyaç ve tercihlerini karşılayan çeşitli toplu konut projeleri yürütmektedir. Bu bağlamda, TOKİ tarafında üretilip çekiliş yoluyla satılan sosyal konut projelerindeki konutların %5'i en az %40 engelli vatandaşlara ayrılmaktadır ve engelli bireylerin başvuruları ayrı bir kategoride değerlendirilmektedir. İlk çekilişte mülkiyet kazanamayan başvurucular "diğer" kategorisine alınmakta ve ikinci bir çekilişe hak kazanmaktadır. Çekiliş yoluyla ev satış süreçlerinin tamamında, engelliler için

ülke çapında kota ayrılmaktadır. Ayrıca, TOKİ konut projelerinde erişilebilirlik kriterlerine uyan evrensel standartlar kullanılmaktadır.

Soru 32 (e)

79. 267.738'i Kadın ve 345.742'si erkek toplam 613.480 engelli birey engelli aylığı almaktadır. Engelli aylığı alanların yaşa göre ayrıştırılmış bilgileri Tablo 6'dadır.

Siyasal ve toplumsal yaşama katılım (Mad. 29)

Soru 33 (a)

80. Engelli bireyler, www.ysk.gov.tr adresindeki web sitesindeki Yurt İçi Seçmen Sorgulama Modülü üzerinden engel türleri (görme ya da ortopedik engel) hakkında araştırma yapabilirler. Bu modüle e-posta adreslerini ve/veya cep telefonu numaralarını girip kayıt olarak seçimler hakkında e-posta veya mesaj alabilirler. Görme ya da ortopedik engeli olan bireyler oylarını kendi başlarına ya da bir akrabalarının yardımıyla kullanabilir. Engellilerin siyasal ve toplumsal yaşama katılmalarını kolaylaştırmak için 13 ve 14 Ekim 2014 tarihlerinde EU TAIEX ile işbirliği içinde Ankara'da bir çalıştay düzenlenmiştir. Çalıştay katılımcıları arasında STK temsilcileri, ilgili kamu kurumları ve akademisyenler yer almıştır. Ayrıca 2016'da AÇSHB ve YSK işbirliğinde siyasi parti temsilcileri, engelli örgütlerini de içeren STKlar ve ilgili tüm paydaşların katılımıyla Engelsiz Seçim Çalıştayı düzenlenmiştir. Ek olarak, 9 Haziran 2016'da sivil toplum kuruluşlarının katılım ve katkısıyla Evrensel Erişilebilirlik Kurallarına uyumlu bir web sitesinin hazırlanması için bir değerlendirme toplantısı yapılmıştır. Toplantı YSK web sitesinde erişilebilirlik gereklerini değerlendirme ve belirleme konularına odaklandı ve sonuç olarak web sitesi farklı türde engelleri bulunan bireyler için erişilebilir hale getirilmiştir. 24 Temmuz 2018'de yapılan başkanlık ve meclis seçimlerinde Türkiye'de ilk defa (bir hastalık ya da engelden dolayı) yatağa bağlı seçmenlerin oy kullanmasını sağlamak için mobil oy sandıkları hizmete açılmıştır. Bu sayede, 739 ilçede toplam 17.359 kişi seçimlere katılabilmiş ve 1307 mobil sandıkta oylarını kullanabilmiştir. 25. Dönem Genel Seçimlerde seçmen kütüğünde engelli olarak kaydedilen 606.082 seçmenin %77,59'u oy kullanmıştır. Sonraki seçimlerde oy kullanan engelli seçmen sayıları şu şekildedir: 26. Dönem Parlamento seçimlerinde 622.012 seçmenin %78,43'ü, 16 Nisan 2017'de yapılan Anayasa Referandumunda 612.703 seçmenin %76,54'ü, 24 Haziran 2018'de yapılan 27. Dönem Parlamento ve Başkanlık seçiminde 667.974 seçmenin %78,05'i. Halihazırda Mart 2019'da yapılacak olan yerel seçimlerde oy kullanma yerlerinin erişilebilir hale getirilmesi için çalışmalar devam etmektedir.

Soru 33 (b)

81. YSK, engelli bireylerin erişilebilir halk oylaması oy pusulası şablonu kullanarak bağımsız şekilde oy kullanmalarını sağlayacak ardışık iki karar almıştır. Sırasıyla 2017 ve 2018 yıllarında alınan 435 ve 564 sayılı kararlar YSK web sitesinde yayınlanmış ve ayrıca il ve ilçe seçim kurullarına iletilmiştir.

C. Özel yükümlülükler (Mad. 31–33)

İstatistikler ve veri toplama (Mad. 31)

Soru 34

82. 2011'de yapılan Nüfus ve Konut Araştırmasının engellilik ile ilgili soruları "Washington Grubu" tavsiyeleri uyarınca hazırlanmıştır ve ayrıca ICF ilkelerine uymaktadır. Araştırmada, 6 bedensel işlev ile ilgili sorular sorulmuş ve bu sorulara aşağıdaki seçeneklerden bir ile yanıt verilmesi istenmiştir: "Zorluk çekmiyor", "Biraz zorlanıyor", "Çok zorlanıyor" ya da "Hiç yapamıyor". Yanıtların değerlendirilmesinde katılımcının kendi değerlendirmesi dikkate alınmıştır. Görme ve işitme ile ilgili sorular hariç, hakkında soru sorulan işlevsel zorluk herhangi bir yardımcı araç dikkate alınmaksızın sorgulanmıştır. Görme ve işitme ile ilgili sorular her yaşta katılımcıya yöneltilirken diğer sorularda sadece 3 yaş ve üzeri bireyler kapsama alınmıştır. 6 aydan kısa süren zorlanmalar (örneğin el ya da

---

kolun kırılması, kulak ya da göz ameliyatı) hiçbir engellilik türü için dikkate alınmamıştır. Ayrıca, engellilik oranının hesaplanmasında sadece belli bir işlevi yerine getirmede çok güçlük çektiklerini ya da o işlevi hiç yerine getiremediklerini belirten katılımcılar dikkate alınmıştır.

En az bir tür engeli olan nüfus: bir işlevi yerine getirmede çok zorluk yaşadığını ya da bunu hiç yapamadığını belirten 3 yaş ve üstünde insanları kapsamaktadır.

Görmede zorluk çeken bireyler: görmede çok zorluk yaşadığını ya da yardımcı araç kullanmalarına rağmen hiç göremediğini belirten bireyleri kapsamaktadır.

Duymada zorluk çeken bireyler: duymada çok zorluk yaşadığını ya da yardımcı araç kullanmalarına rağmen hiç duyamadığını belirten bireyleri kapsamaktadır.

Konuşmada zorluk çeken bireyler: konuşmada çok zorluk yaşadığını (konuşma bozukluğu, konuşma güçlüğü ya da kekeleme) ya da hiç konuşamadığını belirten bireyleri kapsamaktadır.

Yürümede, merdiven çıkmada veya inmede zorluk çeken bireyler: Yürümede, merdiven çıkmada veya inmede çok zorluk yaşadığını ya da bunları hiç yapamadığını belirten bireyleri kapsamaktadır.

Bir şeyler taşımada veya tutmada zorluk çeken bireyler: Bir şeyler taşımada veya tutmada çok zorluk yaşadığını ya da bunları hiç yapamadığını belirten bireyleri kapsamaktadır.

Yaşıtlarına göre öğrenmede, basit dört işlem yapmada, hatırlama veya dikkatini toplamada zorluk çeken bireyler: Yaşıtlarına göre öğrenmede, basit dört işlem yapmada, hatırlama veya dikkatini toplamada çok zorluk yaşadığını ya da bunları hiç yapamadığını belirten bireyleri kapsamaktadır.

83. EHİS 31. Maddesi hakkında bilincin artırılması ve bu maddenin uygulamasının yaygınlaştırılması amacıyla EU-TAİEX işbirliğiyle EHİS'in uygulanması ve izlenmesi: TAİEX Engelli Veri ve İstatistiklerinin korunması hakkında TAİEX çalışmayı başta engelli STKlarının temsilcileri olmak üzere ilgili tüm tarafların katılımıyla düzenlenmiştir.

84. *Türkiye'de EHİS'nin Uygulanma ve İzlenme Kapasitesinin Desteklenmesi Projesi* (2013-2016), engellilik verilerinin kalitesini artırma ve ilgili tüm paydaşların EHİS'in getirdiği yükümlülükler hakkında bilincinin artırılması için AÇSHB ve UNDP işbirliği ile yürütülmüştür. Proje etkinlikleri kapsamında, uygulama sürecinin izlenmesini kolaylaştıracak yedi öncelik alanında (çalışma, eğitim ve sağlık hakkı, şiddet veya istismara maruz kalmama, toplumsal ve siyasi yaşama katılma hakkı, kültürel ve turistik etkinliklere katılma hakkı ve spor etkinliklerine katılma hakkı) ilgili kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve akademisyenlerin eşgüdümünde gösterge setleri geliştirilmiştir. Böylece engellilik, toplumsal cinsiyet, yaş ve bölgesel farklılıklara göre ayrıştırılmış verilerin elde edilmesi planlanmıştır. Ayrıca, Engelli Bireylerin Hakları üzerine Ulusal Eylem Planı ve Strateji Belgesinin hazırlık çalışmaları kapsamında, 2017 sonunda bir veri ve istatistik çalışmayı başta engelli STKlarının temsilcileri olmak üzere ilgili tüm tarafların katılımıyla düzenlenmiştir. Bu çalışmada eylem planının amaç, hedef ve etkinlikleri tasarlanmıştır.

Uluslararası İşbirliği (Mad. 32)

Soru 35

85. Bkz. par. 1-5.

Ulusal uygulama ve izleme (Mad. 33)

Soru 36

86. Türkiye İnsan Hakları Kurumu kapatılmış ve yerine 2016'da TİHEK kurulmuştur. TİHEK kötü muamele, işkence ve ayrımcılıkla mücadele, eşitliğin sağlanması ve insan haklarının korunması ve savunulması görevleriyle kurulmuştur. Bu bağlamda, engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele konusunda da sorumlu olan TİHEK, EHİS tarafından öngörülen bağımsız mekanizmaya da karşılık gelmektedir. Buna ek olarak, kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkili bir şikayet mekanizması olarak hareket eden KDK, inşa

---

haklarına dayalı bir adalet anlayışıyla eşitlik ve hukuka uygunluk açısından kamu kurum ve kuruluşlarının her türlü iş ve işlemlerini değerlendirme, soruşturma ve bunlarla ilgili tavsiyelerde bulunmadan sorumlu kamu kuruluşudur (Bkz. par. 6). KDK, STKların kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmasını teşvik etmekte ve çoğulcu bir yaklaşımla farklı alanlarda uzmanlaşmış STKları bir araya getirmektedir. Bu kapsamda, engelli örgütlerinin katılımıyla “Engelli Bireylerin İdarelerle Yaşadıkları Sorunların Çözümünde Yeni bir Mekanizma: Kamu Denetçiliği” başlıklı çalıştay 2013 yılında düzenlenmiştir ve çalıştayın raporu yayınlanarak ilgili idarelere dağıtılmıştır. Ayrıca değerlendirme ve tavsiyeleri içeren yıllık çalıştay raporu TBMM’ye sunulmuştur.

87. EHK; engelli bireylerin, ailelerinin ve sivil toplum örgütlerinin politika geliştirme, karar verme ve hizmet sunma süreçlerine katılımının esas olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, engelli STKları, engellilik alanında politika geliştirme, uygulama ve izleme süreçlerinin etkin bir ortağı haline gelmiştir. 2013’te kurulmaya başlanan Erişilebilirlik Değerlendirme ve İzleme Komisyonları, yerel düzeyde engelli bireylerin uygulama ve izleme süreçlerine katılımının sıra dışı örnekleridir. Erişilebilirlik uygulamalarının desteklenmesi ve yaygınlaştırılması için kurulan bu Komisyonların idari ceza uygulama yetkisi bulunmaktadır. Öte yandan, engelli STKlarının savunuculuk ve hukuki çözüm arama kapasitelerini güçlendirmek ve engelli bireylerin karar verme mekanizmalarına etkin şekilde katılmalarını teşvik etmek için bölgesel düzeyde eğitim seminerleri düzenlenmektedir. Bu bağlamda 2014 ve 2016 arasında bölgesel düzeyde 24 eğitim semineri düzenlenmiştir. Buna ek olarak, Engelli Bireylerin Hakları üzerine Ulusal Eylem Planı ve Strateji Belgesi engelli STKlarının katılımı ile hazırlanmıştır. Tüm politika alanlarında engellilik meselesini ana akım haline getirmeyi amaçlayan bu belgenin aynı zamanda engelli bireylerin karar verme mekanizmaları ve izleme süreçlerine katılımını güçlendirecek tedbirleri de içermesi planlanmaktadır.